

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom IV

Postępowanie rozpoznawcze Postępowanie zabezpieczające

redakcja naukowa Tadeusz Ereciński

Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski

5. WYDANIE

Wolters Kluwer

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom IV

Postępowanie rozpoznawcze Postępowanie zabezpieczające

redakcja naukowa Tadeusz Ereciński

Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski

5. WYDANIE

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, 2016, wyd. 5;
pod redakcją Tadeusza Erecińskiego

Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, art. 1–183
Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorczyk, Jacek Gudowski,
Maria Jędrzejewska, Karol Weitz

Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, art. 183¹–366
Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorczyk, Jacek Gudowski,
Maria Jędrzejewska, Karol Weitz

Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, art. 367–505³⁸
Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski, Karol Weitz

Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze.
Postępowanie zabezpieczające, art. 506–757
Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski

Tom V. Postępowanie egzekucyjne, art. 758–1095¹
Henryk Pietrzkowski

Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne.
Sąd polubowny (arbitrażowy), art. 1096–1217
Jan Ciszewski, Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorczyk, Karol Weitz

Stan prawny na 25 marca 2016 r.

z uwzględnieniem ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 218 z późn. zm.), która wchodzi w życie z dniem 1 lipca 2016 r., a także ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311 z późn. zm.), która wchodzi w życie z dniem 8 września 2016 r.

Wydawca

Klaudia Szawłowska-Milczarek

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie

Fotoedytor

Komentarz do:

art. 691¹–691⁹, 716–757 k.p.c.

© Copyright by Tadeusz Ereciński, Warszawa 2016

art. 506–691, 692–694⁸ k.p.c.

© Copyright by Jacek Gudowski, Warszawa 2016

ISBN: 978-83-8092-158-0

5. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
---------------------	---

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)	17
--	----

CZĘŚĆ PIERWSZA Postępowanie rozpoznawcze

KSIĘGA DRUGA. POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE	21
---	----

TYTUŁ I. Przepisy ogólne	21
--------------------------------	----

TYTUŁ II. Przepisy dla poszczególnych rodzajów spraw	154
--	-----

DZIAŁ I. Sprawy z zakresu prawa osobowego	154
---	-----

Rozdział 1. Uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu	156
--	-----

Oddział 1. Postępowanie o uznanie za zmarłego	156
---	-----

Oddział 2. Postępowanie o stwierdzenie zgonu	167
--	-----

Oddział 3. Uchylenie postanowień orzekających uznanie za zmarłego lub stwierdzenie zgonu	171
---	-----

Rozdział 2. Ubezwłasnowolnienie	176
---------------------------------------	-----

Oddział 1. Przepisy ogólne	176
----------------------------------	-----

Oddział 2. Doradca tymczasowy	187
-------------------------------------	-----

Oddział 3. Postępowanie	192
-------------------------------	-----

DZIAŁ II. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli	219
---	-----

Rozdział 1. Sprawy małżeńskie	223
-------------------------------------	-----

Rozdział 2. Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze	265
---	-----

Oddział 1. Przepisy ogólne	265
----------------------------------	-----

Oddział 2. Sprawy z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi ...	293
--	-----

Oddział 3. Sprawy o przysposobienie	310
---	-----

Oddział 4. Sprawy z zakresu opieki	324
--	-----

Oddział 5. Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką	334
---	-----

Oddział 6. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem . . .	351
Rozdział 3. Sprawy z zakresu kurateli	367
DZIAŁ III. Sprawy z zakresu prawa rzeczowego	377
Rozdział 1. Przepisy ogólne	380
Rozdział 2. Stwierdzenie zasiedzenia	383
Rozdział 2a. Przepadek rzeczy	394
Oddział 1. Przepadek rzeczy na podstawie prawa celnego	394
Oddział 2. Przepadek pojazdów	399
Rozdział 3. Zarząd związany ze współwłasnością i użytkowaniem	401
Rozdział 4. Zniesienie współwłasności	409
Rozdział 5. Ustanowienie drogi koniecznej i służebności przesyłu	435
Rozdział 6. Postępowanie wieczystoksięgowe	441
DZIAŁ IV. Sprawy z zakresu prawa spadkowego	482
Przepisy wstępne	482
Rozdział 1. Zabezpieczenie spadku, wykaz inwentarza i spis inwentarza	488
Rozdział 2. Przyjęcie lub odrzucenie spadku	514
Rozdział 3. Ogłoszenie testamentu	519
Rozdział 4. Wyjawienie przedmiotów spadkowych	526
Rozdział 5. Przesłuchanie świadków testamentu ustnego	530
Rozdział 6. Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu	534
Rozdział 7. Zarząd spadku nieobjętego	536
Rozdział 8. Stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	542
Rozdział 9. Dział spadku	582
Rozdział 10. Inne sprawy spadkowe	605
DZIAŁ IVa. Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego	608
DZIAŁ V. Sprawy depozytowe	625
Rozdział 1. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	625
Rozdział 2. Zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu	639
Rozdział 3. Postępowanie w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu	644
DZIAŁ VI. Postępowanie rejestrowe	648
KSIĘGA TRZECIA (uchylona)	664
KSIĘGA CZWARTA. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt	665
CZĘŚĆ DRUGA	
Postępowanie zabezpieczające	
TYTUŁ I. Przepisy ogólne	679

TYTUŁ II. Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych	754
TYTUŁ III. Inne wypadki zabezpieczenia	789
Skorowidz przedmiotowy	805

Wykaz skrótów

Akty prawne

- d.m.o.p. – dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 z późn. zm.)
- d.u.u.d. – dekret z dnia 10 grudnia 1946 r. o umarzaniu utraconych dokumentów (Dz. U. z 1947 r. Nr 5, poz. 20)
- i. sąd. – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS Nr 5, poz. 22 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks Handlowy (Dz. U. Nr 57, poz. 502 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- k.m. – ustawa z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 66 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- konwencja wiedeńska – Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 23)

k.p.c.	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
KPD	– Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.)
k.p.k.	– ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
KPON	– Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.)
k.r.o.	– ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
k.s.h.	– ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
k. wyb.	– ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.)
o.p.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 613 z późn. zm.)
p.g.k.	– ustawa z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 520 z późn. zm.)
p.p.m.	– ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792 z późn. zm.)
p.a.s.c.	– ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741 z późn. zm.)
pr. aut.	– ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)
pr. bank.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.)
pr. cel.	– ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 858 z późn. zm.)
pr. czek.	– ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo czekowe (Dz. U. Nr 37, poz. 283 z późn. zm.)
pr. konsul.	– ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (Dz. U. poz. 1274)
pr. not.	– ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 164 z późn. zm.)
pr. pras.	– ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)

pr. spółdz.	– ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 21)
pr. stow.	– ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.)
pr. upadł.	– ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233 z późn. zm.)
pr. weksl.	– ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 160)
p.u.s.p.	– ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 133 z późn. zm.)
p.w.k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 94 z późn. zm.)
p.w.k.p.c.	– ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 297 z późn. zm.)
p.w.p.	– ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1410 z późn. zm.)
reg. sąd.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. poz. 2316)
r.n.c.z.s.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 2015 r. w sprawie niektórych czynności dokonywanych w ramach zabezpieczenia spadku (Dz. U. poz. 1643)
u.c.	– ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. poz. 1650 z późn. zm.)
u.d.l.	– ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 618 z późn. zm.)
u.d.o.	– ustawa z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 391)
u.d.p.	– ustawa z dnia 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 268 z późn. zm.)
u.d.u.r.	– ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. poz. 1844)
u.e.l.	– ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 388 z późn. zm.)
u.e.z.i.g.	– ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2142 z późn. zm.)
u.f.	– ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 40)

- u.f.i. – ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 157 z późn. zm.)
- u.g.n. – ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.)
- u.i.g. – ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 710 z późn. zm.)
- u.k.s. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 795 z późn. zm.)
- u.k.s.c. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.)
- u.k.w.h. – ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 707 z późn. zm.)
- u.l.n.d. – ustawa z dnia 18 października 2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz. U. Nr 208, poz. 1537 z późn. zm.)
- u.o.f.f.e. – ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 291)
- u.o.k.h. – ustawa z dnia 23 października 2014 r. o odwróconym kredycie hipotecznym (Dz. U. poz. 1585 z późn. zm.)
- u.o.p. – ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. z 2012 r. poz. 161 z późn. zm.)
- u.o.z.p. – ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 z późn. zm.)
- u.p.e.a. – ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1619 z późn. zm.)
- u.p.k. – ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 325)
- u.p.n. – ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 382 z późn. zm.)
- u.p.nark. – ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 224 z późn. zm.)
- u.p.o.z.p. – ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24 z późn. zm.)

u.p.p.	– ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r. poz. 1384 z późn. zm.)
u.p.pol.	– ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r. Nr 155, poz. 924 z późn. zm.)
u.p.p.p.	– ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 793 z późn. zm.)
u.p.p.r.	– ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1390)
u.p.s.	– ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.)
u.r.	– ustawa z dnia 9 lipca 2000 r. o repatriacji (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 1392 z późn. zm.)
u.r.l.	– ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 400 z późn. zm.)
u.r.o.	– ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 318)
u.r.p.	– ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 233 z późn. zm.)
u.s.	– ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 176 z późn. zm.)
u.s.d.g.	– ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.)
u.s.e.	– ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 7)
u.s.m.	– ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r. poz. 1222 z późn. zm.)
u.s.p.p.	– ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U. Nr 174, poz. 1038 z późn. zm.)
ustawa o KRS	– ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 1142 z późn. zm.)
ustawa o RPD	– ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r. poz. 2086)
ustawa o RPO	– ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r. poz. 1648 z późn. zm.)
ustawa o RPP	– ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o Rzeczniku Praw Pacjenta (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 186)

- ustawa zm. z 1982 r. – ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o uchyleniu ustawy o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 11, poz. 81 z późn. zm.)
- u.s.z.p.p. – ustawa z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1543)
- u.u.p.s. – ustawa z dnia 25 kwietnia 2008 r. o uczestnictwie pracowników w spółce powstałej w wyniku transgranicznego połączenia się spółek (Dz. U. Nr 86, poz. 525 z późn. zm.)
- u.w.l. – ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1892)
- u.w.r. – ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 332 z późn. zm.)
- u.w.t.p.a. – ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1286 z późn. zm.)
- u.z.i.n. – ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 10)
- u.z.l. – ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 464 z późn. zm.)
- u.z.n.k. – ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.)
- u.z.z.r.i. – ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych (Dz. U. Nr 20, poz. 106 z późn. zm.)

Czasopisma i zbiory orzecznictwa

- ADR – ADR. Arbitraż i Mediacja
- AIS – Acta Iuris Stetinensis
- AUNC – Acta Universitatis Nicolai Copernici
- AUWr – Acta Universitatis Wratislaviensis
- Biul. SN – Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego (od 1988 r. – Biuletyn Sądu Najwyższego)
- BMS – Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
- DPP – Demokratyczny Przegląd Prawniczy
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- GP – Gazeta Prawnicza
- GSiP – Gazeta Sądowa i Penitencjarna

IC	– Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego
Inf. Pr.	– Informacja Prawnicza
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
M. Pr. Bank.	– Monitor Prawa Bankowego
NP	– Nowe Prawo
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
OSNAPIUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1994 r.)
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego (do 1962 r.)
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Biuletyn Prokuratury Generalnej
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zeszyt Dodatkowy
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Pal.	– Palestra
PES	– Problemy Egzekucji Sądowej
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ	– Prawo i Życie
PN	– Przegląd Notarialny
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Probl. Praw.	– Problemy Praworządności
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Pr. Spółek	– Prawo Spółek
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PwD	– Prawo w Działaniu
PWS	– Problemy Wymiaru Sprawiedliwości
Rej.	– Rejent
Rodz. i Pr.	– Rodzina i Prawo

RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R. Pr.	– Radca Prawny
RZN	– Rzeszowskie Zeszyty Naukowe
SP	– Studia Prawnicze
SP-E	– Studia Prawno-Ekonomiczne
ST	– Samorząd Terytorialny
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego
Zb. Urz.	– Zbiór Urzędowy
ZNIBPS	– Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZPAMS	– Zeszyty Problemowo-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości
ZPUKSW	– Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Inne

ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SW	– sąd wojewódzki
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

Uwaga: Artykuły bez bliższego oznaczenia są artykułami kodeksu postępowania cywilnego.

USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101; zm.: Dz. U. z 2014 r. poz. 293, poz. 379, poz. 435, poz. 567, poz. 616, poz. 945, poz. 1091, poz. 1161, poz. 1296, poz. 1585, poz. 1626, poz. 1741, poz. 1924; z 2015 r. poz. 2, poz. 4, poz. 218, poz. 539, poz. 978, poz. 1062, poz. 1137, poz. 1199, poz. 1311, poz. 1418, poz. 1419, poz. 1505, poz. 1527, poz. 1567, poz. 1587, poz. 1595, poz. 1634, poz. 1635, poz. 1854; z 2016 r. poz. 195, poz. 394)

CZĘŚĆ PIERWSZA

Postępowanie rozpoznawcze

KSIEGA DRUGA

Postępowanie nieprocesowe

TYTUŁ I

Przepisy ogólne

Literatura do tytułu I

J. Akińcza, Zakres podmiotowy uczestników w postępowaniu o zasiedzenie – ochrona praw zainteresowanego w nieprocesie, M. Praw. 2006, nr 7; **M.A. Arkuszewska**, Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2011; **Ł. Błaszczak**, Pozycja procesowa prokuratora i Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu prawa rzeczowego (wybrane zagadnienia) (w:) J. Gołaczyński, P. Machnikowski (red.), Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka, Warszawa 2010; **J. Bodio**, Podmioty legitymowane do zaskarżenia postanowień w sprawach z zakresu prawa osobowego (w:) M. Michalska-Marciniak (red.), Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, Sopot 2015; **J. Bodio**, Uczestnicy postępowania w sprawach o przysposobienie (w:) K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego, Warszawa 2014; **S. Breyer**, Z zagadnień kosztów w postępowaniu wieczystoksięgowym, NP 1956, nr 1; **J. Ciechorski**, Uczestnictwo szpitala psychiatrycznego w postępowaniu sądowym w sprawie przymusowego przyjęcia do tego szpitala, Prawo i Medycyna 2014, nr 3–4; **B. Dedyk**, Problematyka uczestnictwa w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia, Ius Novum 2008, nr 2; **B. Dobrzański** (w:) Z. Resich, W. Siedlecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I, Warszawa 1975; **B. Dobrzański**, Ochrona praw zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego (na marginesie orzeczenia Sądu Najwyższego z 10 maja 1966 r., III CR 78/66), Pal. 1967, nr 10–11; **B. Dobrzański**, W jakim zakresie dopuszczalne jest wznowienie postępowania niespornego?, PiP 1948, z. 5–6; **H. Dolecki**, Z problematyki składu sądu opiekuńczego, NP 1975, nr 5; **Z. Fenichel**, Stosunek postępowania niespornego do spornego, PS 1933, nr 2; **E. Gniewek**, Wnioskodawca i uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego, Rej. 2005, nr 9; **E. Gniewek**, Zmiana w postępowaniu wieczystoksięgowym prawomocnego postanowienia oddalającego wniosek o ujawnienie prawa własności nieruchomości (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 1, Warszawa 2011; **A. Góra-Błaszczkowska**, Zaskarżanie postanowień w postępowaniu wieczystoksięgowym (w:) M. Michalska-Marciniak (red.), Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, Sopot 2015; **J. Górowski**, Orzekanie o kosztach postępowania nieprocesowego (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 1, Warszawa 2011; **J. Górowski**, Właściwość sądu i tryb postępowania w sprawach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego (w:) B. Czech (red.), Czy potrzebna jest w Polsce zmiana prawa rodzinnego i opiekuńczego, Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniach 21 i 22 września 1995 r. w Katowicach, Katowice 1997; **J. Jagieła**, Dopuszczalność skargi kasacyjnej w postępowaniu nieprocesowym (zagadnienia wybrane) (w:) M. Michalska-Marciniak (red.), Wokół problematyki środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym, Sopot 2015; **J. Jagieła**,

Skutki niewzięcia przez zainteresowanego udziału w postępowaniu nieprocesowym, PiP 2014, z. 3; **G. Jędrejek**, Skład sądu w sprawie o zmianę zawartego w wyroku rozwodowym orzeczenia o władzy rodzicielskiej (art. 509 k.p.c.), *Studia Prawnicze KUL* 2009, nr 4; **M. Jędrzejewska** (w.): *Ogólne zagadnienia postępowania nieprocesowego w świetle praktyki sądowej i doktryny. Materiały na konferencję naukową „Funkcjonowanie Kodeksu postępowania cywilnego w praktyce”*, Warszawa–Popowo 1984; **J. Jodłowski** (w.): J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. I, Warszawa 1989; **J. Klimkowicz**, Uczestnictwo w charakterze wnioskodawcy w postępowaniu nieprocesowym, PiP 1977, z. 1; **K. Korzan**, Naczelne zasady wymiaru sprawiedliwości i naczelne zasady postępowania nieprocesowego, *Rej.* 2004, nr 7; K. Korzan, *Podmioty postępowania nieprocesowego*, cz. I, *Rej.* 2005, nr 2; K. Korzan, *Podmioty postępowania nieprocesowego*, cz. II, *Rej.* 2005, nr 3; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe – część ogólna*, Katowice 1983; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe przed sądem pierwszej instancji*, *Rej.* 2004, nr 10; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe w systemie postępowania cywilnego*, cz. I, *Rej.* 2004; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe w systemie postępowania cywilnego*, cz. II, *Rej.* 2004, nr 9; K. Korzan, *Skutki naruszenia jurysdykcji krajowej, właściwości sądu oraz trybu postępowania nieprocesowego*, *Rej.* 2004, nr 12; K. Korzan, *Skutki orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty (prawomocność, wykonalność i skuteczność)*, *Rej.* 2005, nr 4; K. Korzan, *Teoretyczne podstawy wyodrębniania postępowania nieprocesowego z sądowego postępowania cywilnego* (w:) *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Włodzimierza Berutowicza*, AUWr. Prawo 1990, nr 170; **J. Krajewski**, *Postępowanie nieprocesowe*, Toruń 1973; J. Krajewski, *Skuteczność a wykonalność orzeczeń cywilnych*, *NP* 1971, nr 4; J. Krajewski, *Stosunek procesu do postępowania nieprocesowego*, *AUNC* 1967, Prawo VII, nr 23; J. Krajewski, *Wznowienie postępowania według nowego Kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 1967, z. 7; **Z. Krzeziński**, *Ochrona praw zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego*, *Pal.* 1966, nr 3–4; **J.J. Litauer**, *Kodeks postępowania niespornego*, Łódź 1946; **K. Lubiński**, *Ewolucja udziału prokuratora w postępowaniu nieprocesowym w Polsce Ludowej*, *Probl. Praw.* 1986, nr 8–9; K. Lubiński, *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985; K. Lubiński, *Postępowanie o ubezwłasnowolnienie*, Warszawa 1979; K. Lubiński, *Pozycja procesowa prokuratora w postępowaniu nieprocesowym* (w:) *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Włodzimierza Berutowicza*, AUWr. Prawo 1990, nr 170; K. Lubiński, *Prawomocność materialna orzeczeń w postępowaniu nieprocesowym*, PiP 2003, z. 11; K. Lubiński, *Udział prokuratora w postępowaniu nieprocesowym w ujęciu prawnoporównawczym* (w:) E. Łętowska (red.), *Proces i prawo. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, Ossolineum 1989; K. Lubiński, *Uwagi o terminie „postępowanie nieprocesowe”*, PiP 1986, z. 2; **J. Ławnicka**, *Referendarz sądowy jako organ w postępowaniu przed sądem rejestrowym*, *PS* 2007, nr 5; **S. Madaj**, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1978; **M. Malczyk-Herdzina**, *O dopuszczalności wydania postanowienia wstępnego* (w:) E. Łętowska (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007; M. Malczyk-Herdzina, *Orzeczenia referendarza sądowego* (w:) E. Łętowska (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007; **K. Markiewicz**, *Postanowienia formalne kończące postępowanie w trybie nieprocesowym*, *PPC* 2012, nr 1; K. Markiewicz, *Postępowanie nieprocesowe w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* (w:) T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, Warszawa 2010; K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013; **A. Maziarz-Charuza**, *Skarga na orzeczenie referendarza sądowego w postępowaniu wieczystoksięgowym*, Kraków 2006; **A. Miączyński**, *Ochrona praw jednostki w postępowaniu nieprocesowym*, *ZNUJ. Prace Prawnicze* 1979, z. 85; A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, *ZNUJ* 1974, z. 67; A. Miączyński (w:) E. Łętowska (red.), *Specyfika postępowania nieprocesowego. Proces i prawo. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1989; A. Miączyński, *Z rozważań nad istotą i funkcją orzeczeń nieprocesowych* (w:) *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Włodzimierza Berutowicza*, AUWr. Prawo 1990, nr 170; **T. Misiuk**, *Problemy integracyjne postępowania działowego*, *Pal.* 1973, nr 7–10; **J. Mokry**, *Kryteria rozgraniczenia trybów postępowania cywilnego w sprawach z zakresu prawa spadkowego*, AUWr. Prawo 1990, nr 186; **M. Mrówczyński**, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach zakazu prowadzenia działalności gospodarczej*, Warszawa 2012; M. Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania w sprawach o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej*, *PPE* 2009, nr 12; **J. Mucha**, *Interes publiczny w procesie cywilnym*, *Studia Prawa Publicznego* 2013, nr 1; **A. Pastuszka**, *Ograniczenie jurysdykcji niespornej od jurysdykcji spornej w polskim procesie cywilnym*, *Roczniki Nauk Społecznych, Prawo-Ekonomia-Socjologia, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 1949, nr 1; **R. Pastuszko**, *Prawo do wysłuchania w postępowaniu sądowym a obowiązek wyjaśniająco-doradczy notariusza*, *Rej.* 2003, nr 5; **M. Pawłowska**, *Skład sądu w sprawach opiekuńczych – uwagi praktyczne*, *Iustitia* 2011, nr 4; **M. Piekarski**, *Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw*, Warszawa 1964; M. Piekarski,

Stosunek postępowania niespornego do spornego, PN 1949, nr 3–4; **H. Pietrkowski**, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2011; **J. Policzekiewicz**, **W. Siedlecki**, **E. Wengerek**, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973; **T. Rowiński**, *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971; **P. Ryłski**, *Cofnięcie wniosku wraz ze zrzeczeniem się roszczenia w postępowaniu nieprocesowym*, PPC 2013, nr 2; **P. Ryłski**, *Czy następca prawny osoby ujawnionej w księdze wieczystej jest uczestnikiem postępowania wieczystoksięgowego zmierzającego do obciążenia prawa?*, PPC 2013, nr 1; **P. Ryłski**, *Pozycja ustrojowa i procesowa referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym*, PwD 2011, nr 10; **P. Ryłski**, *Ochrona interesu publicznego w postępowaniu cywilnym – przyczyny, przejawy, skuteczność (w:) T. Giaro (red.), Interes publiczny a interes prywatny w prawie*, XIII Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 24 lutego 2012 r., Warszawa 2013; **P. Ryłski**, *Uczestnictwo szpitala psychiatrycznego w postępowaniu dotyczącym przyjęcia osoby do tego szpitala bez jej zgody*, PPC 2015, nr 4; **P. Ryłski**, *W kwestii legitymacji procesowej dziadków małoletniego w postępowaniu opiekuńczym o umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej (w:) K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, Warszawa 2014; **M. Sawczuk**, *O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego) (w:) A. Marciniak (red.), Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, Łódź 1998; **M. Sawczuk**, *Wznowienie postępowania cywilnego*, Warszawa 1970; **W. Siedlecki**, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988; **W. Siedlecki**, *Stosunek postępowania spornego do niespornego*, PiP 1949, z. 2; **P. Suski**, *Rejestry sądowe*, cz. 1 i 2, Warszawa 1994; **M. Sychowicz**, *Podstawy przekazania spraw cywilnych do trybu nieprocesowego*, NP 1969, nr 10; **M. Szymanowski**, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu nieprocesowym*, PS 2016, nr 1; **C. Tabęcki**, *Uwagi do przepisów ogólnych postępowania nieprocesowego zawartych w projekcie k.p.c. z 1964 r.*, Pal. 1964, nr 8; **A. Turek**, **J. Turek**, *Wszczęcie postępowania nieprocesowego*, M. Praw. 2013, nr 6; **J. Turek**, *Czynności w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013; **A. Wach**, *Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego w sprawach małżeńskich*, NP 1984, nr 7–8; **A. Wach**, *Wstrzymanie wykonania orzeczenia (w:) P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik (red.), Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012; **M. Walasik**, *Dopuszczalność wstrzymania skuteczności orzeczenia*, PPC 2011, nr 4; **M. Walasik**, *Zmiana sposobu korzystania z rzeczy wspólnej określonego w prawomocnym orzeczeniu*, PPC 2014, nr 2; **E. Warzocha**, *Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977; **E. Warzocha**, *Cofnięcie wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, ZNIBPS 1976, nr 4; **K. Weitz**, *Kolizja prawomocnych postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy*, Pal. 2012, nr 11–12; **E. Wengerek**, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1980; **A. Wilczyńska**, *Interes prawny i jego granice w postępowaniu cywilnym*, Pal. 2010, nr 9–10; **Z. Wiszniewski**, *Przyczynę do zagadnienia właściwości miejscowej w postępowaniu niespornym*, DPP 1949, nr 3; **T. Zembrzusi**, *Orzekanie o zmianie zawartego w wyroku rozwodowym rozstrzygnięcia o miejscu pobytu dziecka a ograniczenie władzy rodzicielskiej*, M. Praw. 2011, nr 19; **T. Zembrzusi**, *Skarga kasacyjna w sprawach o wpis do rejestru zastawów*, M. Praw. 2016, nr 3; **Adam Zieliński**, *Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich*, Warszawa 1975; **Andrzej Zieliński**, *Zwyczajne środki zaskarżania (odwoławcze) w postępowaniu nieprocesowym*, M. Praw. 2002, nr 2; **A. Zieliński**, **J. Budnowska**, *Zwrot kosztów postępowania nieprocesowego*, Pal. 1995, nr 7–8; **K. Żołnierczuk**, *Skarga na czynności referendarza w postępowaniu wieczystoksięgowym*, RZN 2000, nr 29.

Art. 506. [Wszczęcie postępowania nieprocesowego]

Sąd wszczyna postępowanie nieprocesowe na wniosek; w wypadkach wskazanych w ustawie sąd może wszcząć postępowanie także z urzędu.

Spis treści

Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego	24
Wszczęcie postępowania nieprocesowego	34
Podmioty uprawnione do żądania wszczęcia postępowania nieprocesowego	34
Skutki braku uprawnienia do żądania wszczęcia postępowania . . .	36

Wszczęcie postępowania nieprocesowego z urzędu	36
Stan sprawy w toku	38
Postępowanie pojednawcze	38

Rozgraniczenie procesu i postępowania nieprocesowego

1. Sprawy cywilne są rozpoznawane w procesie lub w postępowaniu nieprocesowym, które są głównymi trybami postępowania rozpoznawczego. Cele i funkcje tych postępowań są zbieżne; chodzi o rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw przedstawionych pod osąd. W przypadku postępowania procesowego są to głównie sprawy (spory) wynikłe między stronami w zakresie stosunków prywatnoprawnych, w których można wyróżnić dwa, reprezentujące przeciwne interesy, podmioty prawne, natomiast domeną postępowania nieprocesowego – zwłaszcza w modelu współczesnym – jest załatwianie spraw, w których liczba zainteresowanych jest (może być) różna, a ich interesy są zbieżne lub sprzeczne, a niejednokrotnie przenikają się i krzyżują. Cechą postępowania nieprocesowego jest także to, że częściej niż proces ma ono charakter prewencyjny (ochronny) oraz że znacznie mocniej akcentowany jest w nim interes publiczny; niejednokrotnie zresztą podłożem spraw nieprocesowych są przepisy prawa publicznego oraz uprawnienia i obowiązki wynikające z tego prawa. Postępowanie nieprocesowe wyróżnia się także tym, że częściej niż w procesie zapadają w nim orzeczenia konstytutywne, tj. tworzące albo kształtujące stosunki prawne dotyczące wielu różnych podmiotów (por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna – z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010, nr 7–8, poz. 98).

Podstawowym modelem postępowania rozpoznawczego jest proces (postępowanie procesowe, sporne); jego celem jest ochrona praw podmiotowych stron w wyniku zbadania i rozstrzygnięcia przedstawionego pod osąd sporu prawnego. Droga procesu wynika z domniemania ustanowionego w art. 13. Zgodnie z tym przepisem każda sprawa cywilna (por. uwagi do art. 1) niewyłączona z drogi sądowej (por. uwagi do art. 2) podlega rozpoznaniu w procesie, chyba że szczególnie przepis ustawy stanowi inaczej. Przepisami stanowiącymi inaczej, w rozumieniu art. 13, są art. 506–694⁸, a także liczne przepisy ustaw szczególnych odsyłające wybrane sprawy do rozpoznania w postępowaniu nieprocesowym.

W kilku wypadkach – kierując się względami ekonomii procesowej i dążeniem do skoncentrowania w jednej sprawie wszystkich sporów, jakie dotyczą osób zainteresowanych – ustawa dopuszcza zakłócenie sztywnego z zasady rozdziału procesu od postępowania nieprocesowego. W związku z tym niektóre roszczenia podlegające normalnie rozpoznaniu w procesie i rozstrzygnięciu w formie wyroku ulegają przekazaniu do rozpoznania i osądzenia w postępowaniu nieprocesowym. Chodzi tu przede wszystkim o roszczenia między współwłaścicielami i współspadkobiercami, stanowiące

element sprawy o zniesienie współwłasności lub dział spadku (por. uwagi do art. 618, 685 i 686). Wyjątkowo dopuszczalne jest również rozpoznanie w procesie niektórych spraw należących normalnie do postępowania nieprocesowego. Przykładem jest możliwość dokonania podziału majątku wspólnego małżonków – zgodnie z art. 567 dokonywanego w postępowaniu nieprocesowym – w ramach procesu o rozwód (art. 58 § 3 k.r.o.).

2. Na podstawie przepisów szczególnych w postępowaniu nieprocesowym podlegają rozpoznaniu następujące sprawy:

- 1) o ustanowienie funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie i jego podział (art. 339 k.m., ze zmianami wynikającymi z Konwencji o ograniczeniu odpowiedzialności za roszczenia morskie, sporządzonej w Londynie dnia 19 listopada 1976 r., Dz. U. z 1986 r. Nr 35, poz. 175 z późn. zm.);
- 2) o zmianę i uchylenie nakazu wypłaty wynagrodzenia za pracę albo innych należności – w całości lub w części – do rąk drugiego z małżonków (art. 28 k.r.o.; por. również uchwałę SN z dnia 11 marca 1971 r., III CZP 96/70, OSNCP 1971, nr 11, poz. 192 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1972, z. 10, s. 127; por. uwagi do art. 565);
- 3) o pozbawienie jednego z małżonków samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym (art. 40 k.r.o.; por. uwagi do art. 565);
- 4) z odwołania na odmowę rejestracji zakładowych i ponadzakładowych układów zbiorowych pracy (art. 241¹¹ § 5 k.p.);
- 5) o stwierdzenie reprezentatywności ponadzakładowej organizacji związkowej (art. 241¹⁷ § 2 k.p.);
- 6) o umorzenie zaginionego weksla (art. 96 pr. weksl.);
- 7) o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie art. 34 ust. 1 d.m.o.p., po wejściu w życie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o ujawnieniu w księgach wieczystych prawa własności nieruchomości Skarbu Państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1460); por. uchwałę SN z dnia 5 grudnia 2014 r., III CZP 98/14, OSNC 2015, nr 10, poz. 115 i uchwałę SN z dnia 25 lutego 1987 r., III CZP 2/87, OSNCP 1988, nr 4, poz. 46;
- 8) o umorzenie zaginionego czeku (art. 78 pr. czek.);
- 9) o odtworzenie dyplomów naukowych i świadectw z ukończenia szkół, praktyki zawodowej oraz nauki zawodu (art. 5 dekretu z dnia 7 lipca 1945 r. o odtworzeniu dyplomów i świadectw z ukończenia nauki [Dz. U. Nr 27, poz. 164 z późn. zm.] w zw. z art. VIII pkt 2 i art. X p.w.k.p.c.);
- 10) o odtworzenie utraconych dokumentów (art. 3 d.u.u.d. w zw. z art. VIII pkt 4 i art. X p.w.k.p.c.);
- 11) o umorzenie listów hipotecznych wydanych przed dniem 1 września 1939 r. (dekret z dnia 10 grudnia 1946 r. o rejestracji i umarzaniu listów hipotecznych, listów długów gruntowych i rentowych, wydanych przed dniem 1 września 1939 r., Dz. U. z 1947 r. Nr 5, poz. 19);

- 12) o umorzenie dokumentów na okaziciela emitowanych przed dniem 1 września 1939 r. (dekret z dnia 3 lutego 1947 r. o rejestracji i umarzaniu niektórych dokumentów na okaziciela emitowanych przed dniem 1 września 1939 r., tekst jedn.: Dz. U. z 1948 r. Nr 28, poz. 190 z późn. zm.);
- 13) o zmianę nazwiska małoletniego dziecka w braku porozumienia między rodzicami (art. 8 ust. 3 u.z.i.n.);
- 14) o nadanie obywatelstwa małoletniemu, uznanie jego obywatelstwa oraz o zrzeczenie się obywatelstwa przez małoletniego w razie braku porozumienia między przedstawicielami ustawowymi (art. 19 ust. 3, art. 32 ust. 2 i art. 47 ust. 3 u.o.p. w zw. z art. 582 k.p.c.);
- 15) o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez posiadacza samoistnego oraz o odroczenie terminu zapłaty należności z tytułu nabycia własności nieruchomości (art. 5 ustawy zm. z 1982 r.);
- 16) o zatwierdzenie statutu Krajowej Rady Spółdzielczej (art. 259a § 3 pr. spółdz.);
- 17) nieletnich (art. 20 u.p.n.);
- 18) o poddanie osoby leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego (art. 26 ust. 2 u.w.t.p.a.);
- 19) o orzeczenie zgodności działania fundacji z przepisami prawa i statutem oraz celem, w jakim fundacja została ustanowiona (art. 12 ust. 1 u.f.);
- 20) o sprostowanie, uzupełnienie, unieważnienie oraz o ustalenie treści aktu stanu cywilnego (art. 36, 38, 40 p.a.s.c.);
- 21) o zwolnienie cudzoziemca zamierzającego zawrzeć małżeństwo z obowiązku złożenia dokumentu stwierdzającego, że zgodnie z właściwym prawem może zawrzeć małżeństwo (art. 79 ust. 2 p.a.s.c.);
- 22) o stwierdzenie, że organ związku zawodowego rolników indywidualnych prowadzi działalność sprzeczną z Konstytucją lub innymi ustawami (art. 9 ust. 6 u.z.z.r.i.);
- 23) o wyznaczenie na wniosek wojewody zarządcy co do niepodzielnych składników mienia komunalnego nieprzejętych przez gminy w wyznaczonym terminie (art. 6 ustawy z dnia 10 maja 1990 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych, Dz. U. Nr 32, poz. 191 z późn. zm.);
- 24) o rozgraniczenie nieruchomości w wypadku przekazania sprawy sądowi na żądanie strony niezadowolonej z ustalenia przebiegu granicy przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz w wypadku przekazania sprawy sądowi po umorzeniu postępowania administracyjnego na skutek niedojścia do zawarcia ugody granicznej lub z powodu braku podstaw do wydania decyzji o rozgraniczeniu (art. 34 ust. 3 w zw. z art. 33 ust. 3 i art. 34 ust. 2 p.g.k.);
- 25) o stwierdzenie niezgodności z prawem lub statutem działalności izb gospodarczych oraz o zastosowanie środków przymusu (art. 13 ust. 4 u.i.g.);
- 26) związane z wyborem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz z wyborami do Sejmu, Senatu i rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz do Parlamentu Europejskiego, a także związane z udziałem w referendum, a dotyczą-

- ce nieprawidłowości w rejestrach i spisach wyborców, zgłaszania oraz rejestracji kandydatów na Prezydenta, posłów i senatorów, protestów przeciwko ważności wyborów i referendum, a także wniosków kwestionujących prawidłowość prowadzenia kampanii wyborczych (art. 20 § 5, art. 111 § 2, art. 145 § 3 i 5, art. 149 § 8, art. 205 § 2, art. 242 § 1, art. 250 § 2, art. 282 § 2, art. 300 § 2, art. 304 § 7, art. 323 § 1, art. 367 § 2, art. 393 § 1, art. 404 § 2 k. wyb., art. 35 ust. 2 i 3 u.r.l. oraz art. 44 ust. 1 pkt 5, art. 48 ust. 7 i art. 63 ust. 8 u.r.o.; por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 12 października 1990 r., III SWZP 2/90, OSNCP 1991, nr 4, poz. 37);
- 27) o zwolnienie od kosztów strony czynności notarialnej i wyznaczenie notariusza oraz o wydanie wypisu aktu notarialnego przez kancelarię notariusza osobom, które nie były stronami czynności i dla których nie zastrzeżono w akcie prawa otrzymania wypisu (art. 6 § 5 i art. 110 § 2 pr. not.);
- 28) o powierzenie innemu wykonawcy dalszego wykonywania umowy zobowiązującej właściciela gruntu do wybudowania domu oraz do ustanowienia – po zakończeniu budowy – odrębnej własności lokali i przeniesienie tego prawa na drugą stronę umowy lub inną wskazaną osobę, a nadto sprawy o rozstrzygnięcie – w ramach zarządu nieruchomością wspólną – w razie braku zgody większości właścicieli lokali (art. 9 ust. 3 i art. 24 u.w.l.);
- 29) z zakresu ochrony zdrowia psychicznego (art. 42–49 u.o.z.p.);
- 30) o odtworzenie utraconej obligacji imiennej (art. 77 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach [Dz. U. poz. 238] w zw. z art. 3 d.u.u.d.);
- 31) ze skargi na decyzję odmawiającą uwzględnienia zażalenia w sprawie nieprawidłowości spisu uprawnionych do udziału w wyborach na członków zgromadzenia izby rolniczej (art. 28 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1079 z późn. zm.);
- 32) ze sprzeciwu państwowej osoby prawnej od rozstrzygnięcia Ministra Skarbu Państwa, o którym mowa w art. 5c ust. 6 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 154 z późn. zm.);
- 33) ze skargi na postanowienie Marszałka Sejmu w przedmiocie odmowy przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu inicjatywy ustawodawczej (art. 6 ust. 5 ustawy z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli, Dz. U. Nr 62, poz. 688 z późn. zm.);
- 34) o rozstrzygnięcie między kilkoma uprawnionymi o zachowaniu roszczeń o przyjęcie do spółdzielni i zawarcie umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, o wyznaczenie przedstawiciela kilku spadkobierców spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu lub domku jednorodzinnego (art. 15 ust. 1–4, art. 17¹, 17⁹ i 52 u.s.m.);
- 35) o stwierdzenie reprezentatywności organizacji związkowych (art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o Radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego, Dz. U. poz. 1240);

- 36) o sprostowanie błędów powstałych podczas migracji ksiąg wieczystych (art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, Dz. U. Nr 42, poz. 363 z późn. zm.);
- 37) z zakresu prowadzenia rejestru okrętowego (§ 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 23 stycznia 2003 r. w sprawie rejestru okrętowego i postępowania rejestrowego, Dz. U. Nr 47, poz. 400);
- 38) o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu (art. 376 ust. 1 pr. upadł.);
- 39) o przywrócenie zgodności siedziby statutowej i głównego zarządu spółki europejskiej (art. 57 u.e.z.i.g.);
- 40) o uchylenie ugody restrukturyzacyjnej dotyczącej publicznych zakładów opieki zdrowotnej (art. 15 ust. 7 ustawy z dnia 15 kwietnia 2005 r. o pomocy publicznej i restrukturyzacji publicznych zakładów opieki zdrowotnej, Dz. U. Nr 78, poz. 684 z późn. zm.);
- 41) o przyznanie państwowej kompensaty przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (art. 8 ust. 1 u.p.k.);
- 42) o zezwolenie na pobranie szpiku lub komórek krwiotwórczych krwi obwodowej od małoletniego, który nie posiada pełnej zdolności do czynności prawnych oraz o zezwolenie na pobranie komórek, tkanek lub narządu od żywego dawcy na rzecz osoby niebędącej krewnym w linii prostej, rodzeństwem, osobą przysposobioną lub małżonkiem (art. 12 ust. 3 i 4 oraz art. 13 ust. 1 u.p.p.);
- 43) o skierowanie osoby niepełnoletniej uzależnionej od środków odurzających lub psychotropowych na leczenie przymusowe i rehabilitację (art. 30 ust. 4 u.p.nark. w zw. z art. 20 u.p.n.);
- 44) o orzeczenie eksmisji członka rodziny, który swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie (art. 11a ust. 2 u.p.p.r.);
- 45) wydane w sprawach spółdzielni europejskiej o wezwanie do przywrócenia zgodności siedziby statutowej i zarządu głównego, zastosowania grzywien, ustanowienia kuratora, jego odwołania i odmowy jego odwołania (art. 33 u.s.e.);
- 46) o sprzedaż depozytu, którego przechowywanie byłoby związane z kosztami niewspółmiernie wysokimi w stosunku do jego wartości lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie jego wartości (art. 7 ust. 3 u.l.n.d.);
- 47) o zbadanie zgodności z prawem uchwały organu okręgowej izby pielęgniarek i położnych lub Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych (art. 10 ust. 2 u.s.p.p.);
- 48) o ustanowienie prawa do działki po zmarłym w razie zgłoszenia się kilku uprawnionych (art. 38 ust. 3 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych, Dz. U. z 2014 r. poz. 40 z późn. zm.);

- 49) wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 2 ust. 3 u.p.o.z.p.);
- 50) o zarządzenie sprzedaży rzeczy znalezionej ulegającej szybkiemu zepsuciu lub której przechowanie przez starostę byłoby związane z kosztami niewspółmiernie wysokimi w stosunku do jej wartości rynkowej lub nadmiernymi trudnościami albo powodowałoby znaczne obniżenie jej wartości (art. 17 ust. 3 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych, Dz. U. poz. 397);
- 51) z odwołania od decyzji o zakazie zgromadzenia (art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach, Dz. U. poz. 1485).

3. Według przepisów o postępowaniu nieprocesowym załatwiane są także sprawy rejestrowe, w których po wejściu w życie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1142 z późn. zm.) stosuje się przepisy działu VI tytułu drugiego księgi drugiej (art. 694¹–694⁸). Przepisy tego działu stosuje się wprost w sprawach o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym:

- 1) przedsiębiorców – osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (art. 14 u.s.d.g.):
 - a) przedsiębiorców zagranicznych (art. 88 u.s.d.g.),
 - b) spółek handlowych – jawnych, komandytowych, partnerskich, komandytowo-akcyjnych, z ograniczoną odpowiedzialnością i akcyjnych (ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.),
 - c) spółdzielni (art. 7 pr. spółdz.),
 - d) przedsiębiorstw państwowych (art. 14 u.p.p.),
 - e) przedsiębiorstw zagranicznych i ich oddziałów (art. 17 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o zasadach prowadzenia na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne, tekst jedn.: Dz. U. z 1989 r. Nr 27, poz. 148 z późn. zm.),
 - f) towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz towarzystw reasekuracji wzajemnej (art. 105 u.d.u.r.),
 - g) głównych oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń (art. 178 u.d.u.r.),
 - h) instytutów badawczych (art. 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych, tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 371);
- 2) fundacji (art. 7 u.f.);
- 3) stowarzyszeń (art. 8 pr. stow.);
- 4) innych organizacji społecznych i zawodowych:
 - a) kółek rolniczych (art. 18 ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, Dz. U. Nr 32, poz. 217 z późn. zm.),
 - b) cechów, izb rzemieślniczych oraz Związku Rzemiosła Polskiego (art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1182 z późn. zm.),

- c) związków zawodowych rolników indywidualnych (art. 5 u.z.z.r.i.),
 - d) jednostek samorządu zawodowego niektórych przedsiębiorców (art. 9 ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o samorządzie zawodowym niektórych przedsiębiorców, Dz. U. Nr 35, poz. 194 z późn. zm.),
 - e) izb gospodarczych (art. 8 u.i.g.),
 - f) polskich związków sportowych (art. 12 u.s.),
 - g) związków, federacji i konfederacji pracodawców (art. 9 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2029);
 - 5) samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej (ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 618 z późn. zm.);
 - 6) dłużników niewypłacalnych.
4. Odpowiednio, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, przepisy o postępowaniu nieprocesowym, w tym działu VI, stosuje się także do innych postępowań rejestrowych prowadzonych przez sądy, dotyczących:
- 1) dzienników i czasopism (art. 23a pr. pras. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lipca 1990 r. w sprawie rejestru dzienników i czasopism, Dz. U. Nr 46, poz. 275 z późn. zm.); sądem właściwym jest sąd okręgowy według siedziby wydawcy;
 - 2) zastawów (ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 297 oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r. w sprawie szczegółowej organizacji i sposobu prowadzenia rejestru zastawów, Dz. U. Nr 134, poz. 892 z późn. zm.); sądami rejestrowymi są wydziały właściwe do spraw z zakresu prawa gospodarczego w sądach rejonowych, które mają siedzibę w miastach będących siedzibą wojewodów i obejmują swoją właściwością obszar województwa;
 - 3) partii politycznych (art. 11 u.p.pol. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lutego 2006 r. w sprawie wzoru i sposobu prowadzenia ewidencji partii politycznych oraz szczegółowych zasad wydawania odpisów i wyciągów z ewidencji i statutów tych partii, Dz. U. Nr 33, poz. 235); sądem właściwym jest Sąd Okręgowy w Warszawie;
 - 4) funduszy inwestycyjnych (art. 16 i 17 u.f.i. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 października 2004 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru funduszy inwestycyjnych, wzoru tego rejestru oraz szczegółowego trybu postępowania w sprawach o wpis do rejestru funduszy, Dz. U. Nr 226, poz. 2294); sądem rejestrowym jest Sąd Okręgowy w Warszawie;
 - 5) funduszy emerytalnych (art. 16 i 21 u.o.f.f.e. oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 maja 1998 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru funduszy emerytalnych, wzoru tego rejestru oraz szczegółowego trybu postępowania w sprawach o wpis do rejestru funduszy emerytalnych, Dz. U. Nr 69, poz. 456 z późn. zm.); sądem rejestrowym jest Sąd Okręgowy w Warszawie.

5. W wypadkach rozgraniczenia trybu procesu od postępowania nieprocesowego niekiedy występują w orzecznictwie kwestie sporne. W wyniku ich rozstrzygnięcia przyjęto, że do procesu należą sprawy:
- 1) o wykonanie umowy znoszącej współwłasność lub dzielącej spadek (orzeczenie SN z dnia 29 września 1949 r., Wa.C. 11/49, PN 1950, nr 3–4, s. 266);
 - 2) o wydanie depozytu sądowego, jeśli powstał spór między osobami zgłaszającymi swoje uprawnienie do odbioru depozytu (uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 19 maja 1951 r., C 27/51, OSN 1951, nr 3, poz. 62);
 - 3) o uznanie spadkobiercy za niegodnego na podstawie art. 928 § 1 i art. 929 k.c. (uchwała SN z dnia 10 maja 1967 r., III CZP 31/67, OSPiKA 1968, z. 3, poz. 53 z głosą B. Dobrzańskiego i z głosą J. Gwiazdomorskiego, NP 1968, nr 6, s. 1036 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1969, z. 2, s. 376, a także E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1970, nr 5, s. 715; uchwała SN z dnia 6 czerwca 1967 r., III CZP 44/67, OSPiKA 1967, z. 11, poz. 258; uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 26 lutego 1968 r., III CZP 101/67, OSNCP 1968, nr 12, poz. 203 oraz postanowienie SN z dnia 4 września 1969 r., I CR 422/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 113);
 - 4) o zniesienie wspólności ustawowej małżeńskiej (orzeczenie SN z dnia 4 listopada 1950 r., Ł.C. 1194/50, OSN 1951, nr 1, poz. 29);
 - 5) o dopuszczenie do współposiadania; chodzi o roszczenia windykacyjne *sui generis*, oparte na art. 206 k.c., obejmujące „wydobycie części rzeczy” – *vindicatio partis* (por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 23 kwietnia 1993 r., III CZP 36/93, OSNCP 1993, nr 12, poz. 213 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1996, nr 4, s. 69);
 - 6) o ustalenie wartości udziału wspólnika spółki cywilnej, który wystąpił ze spółki lub zmarł – art. 871 k.c. (postanowienie SN z dnia 22 maja 1973 r., II CR 184/73, OSNCP 1974, nr 3, poz. 52 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1975, nr 2, s. 289);
 - 7) o roszczenia z tytułu wierzytelności należącej do spadku, której dłużnikiem jest jeden ze spadkobierców, jeżeli nie toczy się sprawa o dział spadku (uchwała SN z dnia 2 stycznia 1975 r., III CZP 82/74, OSNCP 1976, nr 1, poz. 5 z krytyczną głosą J. Jodłowskiego, PiP 1976, z. 7, s. 164 oraz polemiką J. Gwiazdomorskiego, PiP 1977, z. 3, s. 135, a także z omówieniem J.S. Piątowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1977, nr 5, s. 685 oraz W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 12, s. 122);
 - 8) o rozstrzygnięcie, jakie wydatki z majątku odrębnego (obecnie osobistego) jednego z małżonków na rzecz majątku odrębnego drugiego z nich podlegają zwrotowi (postanowienie SN z dnia 9 stycznia 1984 r., III CRN 315/83, GP 1985, nr 9);
 - 9) ze skargi o wznowienie postępowania w sprawie o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 z późn. zm.), zakończonej prawomocnym postanowieniem wydanym w trybie postępowania

- nieprocesowego (niespornego); postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 1992 r., II CRN 1/92, PS 1994, nr 9, s. 69 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*;
- 10) ze sprzeciwu Ministra Sprawiedliwości na uchwałę organu samorządu notarialnego odmawiającą opiniowania kandydatów na notariuszy (wyrok SN z dnia 24 maja 1994 r., I PO 7/94, OSNAPiUS 1994, nr 6, poz. 106); to samo dotyczy innych spraw, w których z mocy przepisów szczególnych Minister Sprawiedliwości (a także inne osoby, np. Rzecznik Praw Obywatelskich) ma prawo skargi (sprzeciwu, zwrócenia się) do Sądu Najwyższego na uchwałę samorządu z powodu jej niezgodności z prawem (np. art. 14 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 615 z późn. zm.; art. 47 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 233);
 - 11) o odszkodowanie na podstawie art. 64 u.p.p. (uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 maja 1994 r., III CZP 38/94, OSNCP 1994, nr 11, poz. 201 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1998, nr 2, s. 86);
 - 12) na skutek żądania organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi udzielenia na podstawie art. 105 ust. 2 pr. aut. informacji niezbędnych do określenia wysokości dochodzonych przez nią opłat, określonych w art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. (uchwała SN z dnia 17 września 2009 r., III CZP 57/09, OSNC 2010, nr 4, poz. 49).

Por. też uwagę 2 do art. 626 oraz uwagę 1 do art. 627.

6. Z kolei w postępowaniu nieprocesowym rozpoznaje się sprawy:
 - 1) o umorzenie hipoteki (uchwała SN z dnia 1 października 1968 r., III CZP 77/68, OSNCP 1969, nr 7–8, poz. 127 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1970, z. 10, s. 583);
 - 2) ze skargi o wznowienie postępowania w sprawie o rozwód – tylko w części dotyczącej podziału majątku wspólnego orzeczonego na podstawie art. 58 § 3 k.r.o. (postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 1994 r., III CZP 41/94, Biul. SN 1994, nr 4, s. 22 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1998, nr 2, s. 100);
 - 3) z odwołania od Krajowego Sądu Dyscyplinarnego wniesionego na podstawie art. 41 ustawy z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1011 z późn. zm.); por. uchwałę SN z dnia 10 stycznia 2000 r., III CZP 27/99, OSNC 2000, nr 6, poz. 105;
 - 4) o pozbawienie współwłaściciela używania rzeczy, zgłoszone przez zarządcę (wyrok SN z dnia 7 lutego 2003 r., III CKN 1386/00, IC 2003, nr 10, s. 47);
 - 5) o zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności drogi koniecznej, wszczęte przez właściciela nieruchomości władnącej (uchwała SN z dnia 17 lipca 2007 r.,

- III CZP 70/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 100 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2007, nr 9–10, s. 306);
- 6) o podział rzeczy wspólnej *quoad usum* na podstawie art. 199 zdanie drugie i art. 201 zdanie drugie k.c. (uchwała SN z dnia 29 listopada 2007 r., III CZP 94/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 96 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2008, nr 1–2, s. 279).
7. Na podstawie art. 3 *in fine* p.a.s.c. aktualna jest teza, że w takim zakresie, w jakim ustawodawca przewidział w art. 425–458 odrębny tryb dochodzenia praw stanu cywilnego, właściwa jest droga procesu; w takim natomiast zakresie, w jakim szczególny tryb postępowania dla spraw małżeńskich i spraw ze stosunku rodzice – dzieci nie jest przewidziany, właściwa jest droga postępowania nieprocesowego (por. wyrok SN z dnia 8 września 1961 r., 2 CR 231/61, OSNCP 1963, nr 1, poz. 16; wyrok SN z dnia 18 września 1963 r., II CR 895/62, OSNCP 1964, nr 10, poz. 204 oraz uzasadnienie uchwały SN z dnia 10 maja 1994 r., III CZP 65/94, OSNCP 1994, nr 12, poz. 231 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1998, nr 2, s. 87).
8. W sprawach o ochronę praw stanu cywilnego kryterium rozgraniczenia drogi procesu i postępowania nieprocesowego stanowi przyczyna wpisania do aktu stanu cywilnego danych niezgodnych z prawdą. Jeżeli wpisu dokonano na podstawie dokumentu stanowiącego dowód zdarzenia, które normalnie stanowi podstawę wpisu, lecz to zdarzenie – jego istnienie lub treść – jest kwestionowane, to właściwy jest tryb procesu. Jeżeli natomiast wpisu dokonano bez podstawy (na skutek pomyłki czy wprowadzenia w błąd urzędnika stanu cywilnego), właściwe jest sprostowanie lub unieważnienie aktu stanu cywilnego, załatwiane w postępowaniu nieprocesowym (por. J. Ignatowicz (w:) J. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 39 oraz uzasadnienie wyroku SN z dnia 2 grudnia 2004 r., V CK 323/04, OSNC 2005, nr 12, poz. 209).
9. Wobec braku odmiennego unormowania należy przyjąć, że – zgodnie z art. 13 § 1 – do procesu, a nie do postępowania nieprocesowego, należą sprawy między małżonkami wytaczane po ustaniu łączącego ich ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków w celu wyrównania – przez zapłatę lub przeniesienie prawa – dorobku tego z małżonków, który z jakichś powodów (zdrowotnych, wynikających z podziału ról małżeńskich itp.) nie mógł powiększać swego majątku (art. 51²–51⁵ k.r.o.).
10. Zgodnie z art. 110¹ ust. 3 pr. aut. przepisy o postępowaniu nieprocesowym stosuje się odpowiednio do postępowań przed Komisją Prawa Autorskiego. Miały one zastosowanie także do orzekania o przeznaczeniu na cel społeczny majątku zlikwidowanego samorządu urbanistów (art. 29 ust. 8 ustawy z dnia 9 maja 2014 r. o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów regulowanych, Dz. U. poz. 768).

Wszczęcie postępowania nieprocesowego

11. Zasadą jest, że sąd wszczyna postępowanie nieprocesowe na wniosek, tam jednak, gdzie brany jest pod uwagę prewencyjny charakter ochrony sądowej lub interes publiczny, kodeks postępowania cywilnego lub przepisy szczególnie przewidują możliwość wszczęcia postępowania z urzędu. W nielicznych wypadkach dopuszczalne jest także wszczęcie postępowania na wniosek albo z urzędu (np. art. 548 § 1, art. 559 § 1, art. 635 § 1). W związku z tym należy przyjąć, że w sytuacjach, w których ustawa przewiduje wszczęcie postępowania tylko z urzędu (np. art. 543 lub art. 569 § 2), wniosek – jeśli zostanie złożony – może być potraktowany jedynie jako impuls do podjęcia działania przez sąd z urzędu.

Zasada ustanowiona w komentowanym przepisie jest refleksem obowiązującej w procesie w sposób bezwzględny zasady dyspozycyjności. W związku z tym przepisy przewidujące możliwość wszczęcia postępowania z urzędu – jako wyjątkowe – należy wyklądać ściśle, a nawet zważając, w przeciwnym bowiem wypadku może dojść nie tylko do obrazu przepisów postępowania, ale przede wszystkim do naruszenia sfery wolności obywatelskich, co jest dopuszczalne tylko w wypadku wyraźnej regulacji ustawowej (por. postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2012 r., III CSK 169/11, OSNC 2012, nr 7–8, poz. 97 z omówieniem K. Markiewicza, PPC 2014, nr 2, s. 263).

Podmioty uprawnione do żądania wszczęcia postępowania nieprocesowego

12. Wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego może zgłosić:
- 1) każda osoba zainteresowana (por. uwagi do art. 510 § 1), chyba że szczególny przepis prawa procesowego lub materialnego przyznaje uprawnienie do wszczęcia postępowania nieprocesowego tylko niektórym zainteresowanym; wtedy postępowanie mogą zainicjować tylko te osoby (np. art. 545, 561, 562, 585, art. 635 § 2 k.p.c., art. 210 k.c., art. 24 k.r.o. albo art. 7 ust. 2 u.l.n.d. lub art. 26 ust. 1 u.o.k.h. w zw. z art. 603¹ k.p.c.);
 - 2) prokurator (por. uwagi do art. 7), chyba że – jak to występuje w niektórych sprawach z zakresu prawa rodzinnego lub spadkowego – złożeniu wniosku musi towarzyszyć oświadczenie woli osoby bezpośrednio zainteresowanej (np. art. 585 § 1 k.p.c. w zw. z art. 117 § 1 k.r.o., art. 561 k.p.c. w zw. z art. 10 § 1 k.r.o. albo art. 640 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1012 i n. k.c.). W postanowieniu z dnia 9 października 2009 r., IV CSK 210/09 (OSNC 2010, nr 4, poz. 59 z aprobowaną glosą A. Jaworskiego, PS 2011, nr 5, s. 116) Sąd Najwyższy przyjął, że prokurator jest uprawniony także do złożenia wniosku przewidzianego w art. 34 ust. 2 u.w.t.p.a., dotyczącego zmiany rodzaju orzeczonego zakładu leczenia odwykowego;
 - 3) Rzecznik Praw Obywatelskich na prawach przysługujących prokuratorowi (por. art. 14 pkt 4 w zw. z art. 1 ust. 2 i 3 ustawy o RPO);

- 4) Rzecznik Praw Dziecka na prawach przysługujących prokuratorowi (por. art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o RPD);
- 5) Rzecznik Praw Pacjenta na prawach przysługujących prokuratorowi (por. art. 55 ustawy o RPP);
- 6) organizacja pozarządowa (art. 61 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 28 k.r.o.);
- 7) organ gminy lub administracji publicznej albo inna jednostka, jeśli przepis szczególny przewiduje takie uprawnienie, np.:
 - a) organ celny w sprawach o przepadek rzeczy będących towarami, które na podstawie przepisów prawa celnego podlegają przypadkowi (art. 610²; por. uwagi do tego artykułu),
 - b) naczelnik właściwego urzędu skarbowego w sprawach o zabezpieczenie spadku (art. 635 § 2; por. uwagi do tego artykułu),
 - c) właściwy minister lub starosta w sprawach o orzeczenie zgodności działania fundacji z przepisami prawa i statutem oraz celem, w jakim fundacja została ustanowiona (art. 12 ust. 1 u.f.),
 - d) gminna komisja do spraw rozwiązywania problemów alkoholowych w sprawach o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego (art. 26 ust. 3 w zw. z art. 3 i 4 u.w.t.p.a.),
 - e) poradnia wychowawczo-zawodowa w sprawach o skierowanie osoby niepełnoletniej uzależnionej od środków odurzających lub psychotropowych na leczenie przymusowe i rehabilitację (art. 30 ust. 4 u.p.nark. w zw. z art. 20 u.p.n.),
 - f) właściwy naczelnik urzędu skarbowego, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej lub właściwego komisarza wyborczego, w sprawach o orzeczenie przypadku na rzecz Skarbu Państwa korzyści majątkowych przekazanych albo przyjętych przez komitet wyborczy z naruszeniem zakazów ustawowych (art. 149 k. wyb.),
 - g) organ do spraw pomocy społecznej w sprawach dotyczących potrzeby przyjęcia do szpitala psychiatrycznego osoby objętej pomocą społeczną oraz w sprawach o skierowanie osoby do domu pomocy społecznej (art. 29 ust. 3 i art. 39 ust. 1 w zw. z art. 8 u.o.z.p.),
 - h) organ podatkowy w sprawach o wyznaczenie kuratora dla osoby niezdolnej do czynności prawnych lub osoby nieobecnej będącej stroną w postępowaniu podatkowym (art. 138 § 1 i 3 o.p.).

Poza tym przepisy dotyczące postępowań rejestrowych, do których stosuje się – wprost lub odpowiednio – przepisy o postępowaniu nieprocesowym, wielokrotnie przyznają różnym konkretnym organom lub podmiotom uprawnienie do wszczynania postępowania (por. uwagi 3 i 4).

13. Jeżeli sprawa o rozgraniczenie została wszczęta przed starostą na wniosek osoby zainteresowanej, osoba ta – po przekazaniu sprawy sądowi na podstawie art. 33 ust. 3 lub art. 34 ust. 2 p.g.k. – pozostaje nadal wnioskodawcą w postępowaniu przed sądem (uchwała

składu siedmiu sędziów SN z dnia 30 października 2014 r., III CZP 48/14, OSNC 2015, nr 3, poz. 27 z omówieniem M. Strus-Wołos, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2015, nr 1–2, s. 172; por. uchwałę SN z dnia 18 lutego 1983 r., III CZP 2/83, OSNCP 1983, nr 10, poz. 152 z aprobowaną glosą A. Irli, NP 1985, nr 6, s. 100 oraz postanowienie SN z dnia 6 marca 1998 r., III CKU 112/97, OSNC 1998, nr 10, poz. 169; inaczej, ale nietrafnie, postanowienie SN z dnia 19 lutego 1971 r., III CRN 470/70, RPEiS 1971, z. 4, s. 255).

14. Wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego może być złożony przez kilka (lub więcej) osób; w takiej sytuacji wystarczy, żeby przynajmniej jeden wnioskodawca był uprawniony do żądania wszczęcia postępowania. Podobnie, jeżeli już po wszczęciu postępowania na wniosek osoby nieuprawnionej przyłączyły się do wniosku i zażądały przeprowadzenia postępowania także inne osoby, to zarzut braku legitymacji wnioskodawcy zgłoszony przez innego uczestnika postępowania staje się bezprzedmiotowy; przyłączenie się uczestnika uprawnionego do zgłoszenia żądania do wniosku osoby nieuprawnionej usuwa przeszkodę wynikającą z braku legitymacji wnioskodawcy, a tym samym uzasadnia kontynuowanie postępowania i merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. orzeczenie SN z dnia 21 października 1948 r., Po.C. 276/48, PN 1949, nr 3–4, s. 326 oraz uzasadnienie uchwały SN z dnia 10 grudnia 1969 r., III CZP 91/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 107 z aprobowaną glosą B. Dobrzańskiego, OSPiKA 1971, z. 3, poz. 54 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1972, z. 2, s. 105).

Skutki braku uprawnienia do żądania wszczęcia postępowania

15. Brak uprawnienia do żądania wszczęcia postępowania nieprocesowego, a więc brak legitymacji procesowej w formie „czynnej”, skutkuje oddaleniem wniosku (uzasadnienie postanowienia SN z dnia 7 stycznia 1966 r., I CR 371/65, OSNCP 1966, nr 7–8, poz. 133 z glosą J. Jodłowskiego, PiP 1967, z. 12, s. 1068 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 7, s. 137 i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1968, nr 4, s. 617, a także uzasadnienie uchwały SN z dnia 11 grudnia 2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 128; por. też uwagi do art. 514). Okoliczności, które w procesie uzasadniają odrzucenie pozwu, stają się natomiast podstawą odrzucenia wniosku w postępowaniu nieprocesowym, z tym że to, co dotyczy powoda, odnosi się w tym postępowaniu do wnioskodawcy (np. brak zdolności sądowej, stan sprawy w toku, powaga rzeczy osądzonej, brak jurysdykcji krajowej).

Wszczęcie postępowania nieprocesowego z urzędu

16. Sąd może wszcząć postępowanie nieprocesowe – lub jego część – z urzędu w sprawach:
- 1) uchylenia postanowienia o stwierdzeniu zgonu osoby żyjącej (art. 543),
 - 2) o ustanowienie doradcy tymczasowego (art. 548 § 1),

- 3) o uchylenie ubezwłasnowolnienia, gdy ustały przyczyny, dla których je orzeczono (art. 559 § 1),
 - 4) rodzinnych i opiekuńczych (art. 569 § 2 i art. 570, z wyjątkiem spraw unormowanych w art. 598¹ i n.),
 - 5) o uchylenie zarządu związanego ze współwłasnością i użytkowaniem, jeśli odpadła podstawa dalszego jego trwania (art. 614),
 - 6) w postępowaniu wieczystoksięgowym (art. 626⁷ § 3 i 4, art. 626⁸ § 1, art. 626¹¹ § 1 i 2 oraz art. 626¹³ § 1 i 2),
 - 7) o zabezpieczenie spadku (art. 635 § 1),
 - 8) o wyjawienie (wydanie) testamentu oraz przedmiotów spadkowych (art. 647, 648 i art. 655 § 1),
 - 9) o ustanowienie kuratora spadku (art. 666 § 1),
 - 10) o uchylenie zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia, jeżeli w odniesieniu do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 669¹),
 - 11) o uchylenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, jeżeli postanowienie o uznaniu spadkodawcy za zmarłego lub o stwierdzenie jego zgonu zostało uchylone (art. 678),
 - 12) o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, jeżeli wskutek prawomocnego zatwierdzenia przez sąd uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku uległ zmianie krąg spadkobierców (art. 690 § 2),
 - 13) o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu (art. 693²⁰).
17. Także ustawy szczególne wyposażają sąd w kompetencje wszczynania postępowania (dokonywania wpisu) z urzędu, np. w sprawach o przyjęcie osoby psychicznie chorej do szpitala psychiatrycznego (art. 25 w zw. z art. 23 i 24 u.o.z.p.), w sprawach wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 21 ust. 2 u.p.o.z.p.) albo w sprawie wieczystoksięgowej o wpis ostrzeżenia, że stan prawny ujawniony w księdze wieczystej stał się niezgodny z rzeczywistym stanem prawnym (art. 36 ust. 3 u.k.w.h.).
18. Użyty w art. 506 zwrot, że „sąd może wszcząć postępowanie także z urzędu” – w konkretnych sprawach oraz zaistniałych w nich okolicznościach – wielokrotnie oznacza konieczność wszczęcia postępowania; sąd „może” należy więc tłumaczyć jako sąd „musi”. Niektóre przepisy posługują się zresztą formami fleksyjnymi wskazującymi jednoznacznie, że chodzi o nakaz, a nie tylko możliwość działania z urzędu, np. „sąd uchyli” (art. 543, art. 559 § 1, art. 614), „sąd uchyla” (art. 669¹ § 1), „sąd wyda” (art. 622 § 2), „sąd zmienia” (art. 690 § 2). Nakaz taki wynika również z konkretnych przepisów prawa materialnego, np. z art. 145 § 2 k.r.o. albo art. 25 ust. 1 u.o.z.p.).

Jednakże sąd – ze względu na doniosłość faktycznych i prawnych skutków wszczęcia postępowania – powinien podejmować decyzję w tym przedmiocie z ostrożnością, po wstępnym zbadaniu okoliczności sprawy oraz rozważeniu rzetelności „wiadomości” (doniesień, informacji, zawiadomień, wiedzy urzędowej itp.) mających uzasadniać działanie z urzędu.

19. Wszczęcie postępowania z urzędu następuje z chwilą podjęcia przez sąd pierwszej czynności przygotowawczej zmierzającej do rozstrzygnięcia sprawy. Wydawanie więc przez sąd jakiegokolwiek orzeczenia w tym przedmiocie nie jest wymagane (por. postanowienie SN z dnia 7 stycznia 1966 r., I CR 371/65, OSNCP 1966, nr 7–8, poz. 133 z glosą J. Jodłowskiego, PiP 1967, z. 12, s. 1068 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 7, s. 137 i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1968, nr 4, s. 617). Jeśli jednak okaże się, że wszczęcie postępowania było bezasadne, a więc że nie zachodzi potrzeba wydawania orzeczenia co do istoty sprawy, sąd powinien dać temu wyraz w sentencji postanowienia końcowego (por. uchwałę SN z dnia 18 lutego 1969 r., III CZP 134/68, OSNCP 1969, nr 11, poz. 194 z aprobowaną glosą W. Siedleckiego, OSPiKA 1970, z. 4, poz. 86 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 2, s. 350).
20. Właściwy miejscowo do wszczęcia postępowania z urzędu jest sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie (działanie lub zaniechanie) uzasadniające aktywność sądu (por. uwagi do art. 508).

Stan sprawy w toku

21. W postępowaniu nieprocesowym stan sprawy w toku następuje z chwilą doręczenia wniosku uczestnikom postępowania, a gdy jedynym uczestnikiem jest wnioskodawca lub gdy postępowanie wszczęto z urzędu – z chwilą podjęcia przez sąd pierwszej czynności przygotowawczej zmierzającej do rozstrzygnięcia sprawy – art. 199 § 1 pkt 2 oraz art. 192 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 (postanowienie SN z dnia 26 marca 1992 r., I CRN 19/92, PS 1994, nr 9, s. 72 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*).

Postępowanie pojednawcze

22. W sprawie rozpoznawanej w trybie nieprocesowym dopuszczalne jest prowadzenie mediacji (por. np. art. 570²) oraz postępowania pojednawczego, jeżeli występują w niej co najmniej dwaj uczestnicy zajmujący sprzeczne (niezgodne) stanowiska, przedmiot sprawy może zostać uregulowany ugodą sądową i możliwe jest ustalenie kręgu uczestników postępowania już w chwili wszczęcia postępowania (P. Ryłski, *Dopuszczalność postępowania pojednawczego w sprawach przekazanych do rozpoznania w trybie nieprocesowym*, PPC 2011, nr 1, s. 123).

Art. 507. [Właściwość rzeczowa]

Sprawy należące do postępowania nieprocesowego rozpoznają sądy rejonowe, z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych.

1. Artykuł 507 ustanawia – zgodnie z zasadą jednolitego sądu I instancji – domniemanie kompetencji sądów rejonowych we wszystkich sprawach należących do postępowania nieprocesowego. Właściwość sądu innego rzędu – jako sądu I instancji – musi zatem wynikać z konkretnego przepisu przewidującego taką właściwość (por. art. 16 i 17).
2. W myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego w postępowaniu nieprocesowym sądy okręgowe są właściwe jako sądy I instancji w sprawach:
 - 1) o ubezwłasnowolnienie (art. 544 § 1),
 - 2) o rozstrzygnięcie sporu między radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa, między organami przedsiębiorstwa a organem założycielskim przedsiębiorstwa oraz między organami przedsiębiorstwa a organem sprawującym nadzór nad przedsiębiorstwem (art. 691¹),
 - 3) o orzeczenie separacji na zgodny wniosek oraz o zniesienie separacji (art. 567¹).
3. Sądy okręgowe stosujące przy rozpoznawaniu – wprost lub odpowiednio – przepisy o postępowaniu nieprocesowym na podstawie ustaw szczególnych są właściwe jako sądy I instancji w sprawach:
 - 1) o rejestrację dzienników i czasopism (art. 20 pr. pras.);
 - 2) z wniosku o zakaz rozpowszechniania nieprawdziwych informacji, orzeczenie przypadku materiałów wyborczych zawierających takie informacje, a ponadto o nakazanie ich sprostowania, publikacji odpowiedzi i przeprosin oraz o wpłacenie stosownej kwoty na rzecz organizacji pożytku publicznego (art. 111 § 1 k. wyb.);
 - 3) z odwołania od postanowienia komisarza wyborczego o odrzuceniu sprawozdania finansowego (art. 145 § 5 k. wyb.);
 - 4) o orzeczenie przypadku na rzecz Skarbu Państwa korzyści majątkowych przyjętych przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów kodeksu wyborczego (art. 149 § 7 k. wyb.);
 - 5) z protestu wyborczego (art. 392 § 1 w zw. z art. 83 k. wyb.);
 - 6) z wniosku o zakaz rozpowszechniania oraz orzeczenie przypadku materiałów referendalnych zawierających nieprawdziwe informacje, a także o nakazanie sprostowania, publikacji odpowiedzi i przeprosin oraz o zasądzenie odszkodowania (art. 44 u.r.o. i art. 35 u.r.l.);
 - 7) z protestów na naruszenie przepisów ustawy o referendum (art. 66 u.r.l.);
 - 8) o wydanie wypisu aktu notarialnego przez kancelarię notariusza osobom, które nie były stronami czynności i dla których nie zastrzeżono w akcie prawa otrzymania wypisu (art. 110 § 2 pr. not.);

- 9) o rejestrację funduszy inwestycyjnych (art. 16 u.f.i.);
 - 10) o rejestrację funduszy emerytalnych (art. 21 u.o.f.f.e.);
 - 11) dotyczących rejestracji układów zbiorowych pracy (art. 241¹¹ i 241¹⁷ k.p.);
 - 12) dotyczących ewidencji partii politycznych (art. 11 u.p.pol.);
 - 13) dotyczących ustanowienia i podziału funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie (art. 339 k.m.);
 - 14) o zatwierdzenie statutu Krajowej Rady Spółdzielczej (art. 259a § 3 pr. spółdz.);
 - 15) wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 2 ust. 1 u.p.o.z.p.).
4. Poza tym, niezależnie od treści art. 507, który w zasadzie dopuszcza w postępowaniu nieprocesowym właściwość sądów rejonowych albo – w drodze wyjątku – sądów okręgowych, właściwy jako sąd I (i jedynej) instancji jest także Sąd Najwyższy w sprawach:
- 1) o rozpoznanie skargi komitetu wyborczego na postanowienie o odrzuceniu sprawozdania finansowego (art. 145 k. wyb.);
 - 2) o rozpoznanie skargi na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego (art. 205 i 404 k. wyb.);
 - 3) z protestów przeciwko ważności wyborów oraz przeciwko wyborowi Prezydenta RP (art. 241, 321 i 336 k. wyb.);
 - 4) o rozpoznanie odwołania posła, posła do Parlamentu Europejskiego i senatora na postanowienie Marszałka Sejmu lub Marszałka Senatu o wygaśnięciu mandatu (art. 250, 282 i 367 k. wyb.);
 - 5) o rozpoznanie skargi pełnomocnika wyborczego na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego oraz o odmowie rejestracji kandydata (art. 300 i art. 304 § 6 k. wyb.);
 - 6) o rozpoznanie skargi na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie wydania zaświadczenia o przysługiwaniu określonym podmiotom prawa do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych oraz na postanowienie w przedmiocie uzupełnienia brakującej liczby podpisów we wniosku o przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego, a także protestu przeciwko ważności referendum (art. 35, 36, art. 48 ust. 7 i art. 63 ust. 8 u.r.o.);
 - 7) o zbadanie zgodności z prawem uchwały organu okręgowej izby pielęgniarek i położnych lub Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych (art. 10 ust. 2 u.s.p.p.).
5. Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie rejonowym powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd ten może przekazać sprawę sądowi okręgowemu, który jednak odmówi jej przyjęcia, gdy uzna, że poważne wątpliwości nie zachodzą (por. uwagi do art. 18).
6. W postępowaniu nieprocesowym – podobnie jak w procesie – kwestię właściwości rzeczowej sądu bierze się pod rozwagę w każdym stanie sprawy, a więc również w po-

stępowaniu kasacyjnym, gdyż orzeczenie przez sąd rejonowy w sprawie, w której właściwy był sąd okręgowy, powoduje nieważność postępowania (art. 379 pkt 6; por. też orzeczenie SN z dnia 19 października 1949 r., Wa.C. 4/49, OSN 1951, nr 1, poz. 3 z notką B. Dobrzańskiego, PN 1950, nr 7–8, s. 126).

Art. 508. [Właściwość miejscowa]

§ 1. Jeżeli właściwość miejscowa nie jest oznaczona w przepisie szczególnym, wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy, a w braku miejsca zamieszkania – sąd miejsca jego pobytu. Do postępowania z urzędu właściwy jest sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania. W braku wskazanych wyżej podstaw właściwy będzie sąd dla m.st. Warszawy.

§ 2. W wypadku gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności albo gdy wymagają tego względy celowości, sąd nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnym inny sąd do rozpoznania sprawy w całości lub w części.

§ 3. Wyznaczenie następuje z urzędu albo na przedstawienie sądu właściwego, albo też na wniosek właściwego organu lub osoby zainteresowanej, po wysłuchaniu w razie potrzeby innych osób zainteresowanych.

1. Artykuł 508 wprowadza regułę, w myśl której w postępowaniu nieprocesowym wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy. Reguła ta nie ma zastosowania:
 - 1) gdy brak miejsca zamieszkania wnioskodawcy – wtedy wyznacznikiem właściwości sądu jest miejsce pobytu wnioskodawcy,
 - 2) gdy sąd wszczyna postępowanie z urzędu – wtedy właściwy jest sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania,
 - 3) gdy żadna z przesłanek nie pozwala na ustalenie właściwości sądu – wtedy właściwy jest sąd dla m.st. Warszawy.

Poza tym zasadę określoną w art. 508 może – w odniesieniu do danego rodzaju spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym – wyłączać lub modyfikować przepis szczególny zawarty w kodeksie postępowania cywilnego albo w innych ustawach.

2. Miejsce zamieszkania należy oceniać według przesłanek określonych w art. 25–28 k.c. Miejsce zamieszkania zatem to miejscowość, w której wnioskodawca (albo jego rodzice lub opiekun) przebywa z zamiarem stałego pobytu. Jeśli natomiast wnioskodawcą jest osoba prawna lub jednostka niemająca wprawdzie osobowości prawnej, ale wyposażona w zdolność sądową, o właściwości sądu decyduje miejscowość, w której osoba ta (jej organ zarządzający) ma swą siedzibę (art. 41 k.c.; por. także art. 27 § 2 i art. 30 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

3. Przez „miejsce pobytu” należy rozumieć miejscowość, w której wnioskodawca faktycznie – dłużej lub krócej – przebywa. Jednakże ocena właściwości sądu według tej przesłanki występuje tylko wtedy, gdy wnioskodawca nie ma miejsca zamieszkania w Polsce.

Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca – wzorem unormowań obcych – coraz częściej posługuje się pojęciem „miejsce zwykłego pobytu” (np. art. 628, 1103, 1103¹, 1103², 1103³ i 1160 k.p.c. oraz art. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania [Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 z późn. zm.] oraz niektóre konwencje międzynarodowe i umowy dwustronne).

Semantycznie to pojęcie w zasadzie nie odbiega od pojęcia „miejsce pobytu”. Przyjmuje się, że miejsce zwykłego pobytu to miejsce, w którym znajduje się główny ośrodek więzi osoby i jej stosunków życiowych, czyli centrum egzystencji. Dla ustalenia tego miejsca decydujące znaczenie mają okoliczności faktyczne, w tym stopień integracji z danym środowiskiem społecznym i rodzinnym, zatem element woli (zamiar, *animus*) – istotny przy oznaczaniu miejsca zamieszkania w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego – nie jest w tym wypadku konieczny (por. np. K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia spadkowego* (w:) M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 49 i n. oraz O. Bobrzyńska, P. Mostowik, *Zwykły pobyt dziecka jako podstawa jurysdykcji krajowej a łącznik kolizyjny*, AIS 2014, nr 6, s. 509).

4. Zdarzeniem będącym podstawą wszczęcia postępowania z urzędu jest zarówno konkretny czyn ludzki w postaci działania lub zaniechania, jak i zespół okoliczności, zjawisko, określony stan rzeczy uzasadniający w świetle obowiązującego prawa aktywność sądu. Sądem właściwym jest wtedy sąd, w którego okręgu zdarzenie nastąpiło.
5. Dopiero niemożność ustalenia właściwości sądu według powyższych przesłanek uzasadnia właściwość posiłkową sądu dla m.st. Warszawy. Użycie w przepisie nazwy „sąd” małą literą wskazuje, że nie chodzi o urzędową nazwę konkretnego sądu, lecz o sąd właściwy miejscowo dla m.st. Warszawy. To stwierdzenie pozwala przyjąć, że w wypadku właściwości rzeczowej sądu okręgowego, gdyby sądu miejscowo właściwego nie dało się – w myśl przesłanek art. 508 – ustalić, sądem właściwym będzie Sąd Okręgowy w Warszawie (a nie Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie). Do takiego samego wniosku prowadzą argumenty wykładni celowościowej.
6. Właściwość miejscowa sądu w postępowaniu nieprocesowym oparta na przesłance miejsca zamieszkania (pobytu) wnioskodawcy ma charakter wyłączny, nie może zatem być przez osoby zainteresowane dowolnie zmieniana. Także stosunki prawne stanowiące podłoże postępowania nieprocesowego oraz jego wielopodmiotowy i wielokie-

runkowy charakter, uniemożliwiając aprioryczne oznaczenie wszystkich osób zainteresowanych, sprzeciwiają się zawarciu – dozwolonej w procesie – umowy o właściwość sądu (art. 46). Niezależnie więc od tego, czy możliwa jest tutaj właściwość wyłączna, czy przewidziana w przepisie szczególnym właściwość przemienna (np. art. 581 lub art. 585 § 2), umowy o właściwość sądu są w postępowaniu nieprocesowym niedopuszczalne (por. W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 33).

7. Przepisami szczególnymi, określającymi odmiennie niż art. 508 § 1 właściwość miejscową sądu, są:
- 1) art. 526 § 1 w zw. z art. 535 i 540 w sprawach o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu,
 - 2) art. 566 w sprawach o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami,
 - 3) art. 569 w sprawach rodzinnych i opiekuńczych,
 - 4) art. 581 § 1, 2 i 2¹ art. w sprawach o uznanie ojcostwa,
 - 5) art. 585 § 2 w sprawach o przysposobienie,
 - 6) art. 589 § 1 w sprawach o wyrażenie zgody na przysposobienie,
 - 7) art. 599 oraz 601–603 w sprawach z zakresu kurateli,
 - 8) art. 603¹ w sprawach o ustanowienie kuratora, o którym mowa w art. 26 ust. 1 u.o.k.h.,
 - 9) art. 606 w sprawach z zakresu prawa rzeczowego,
 - 10) art. 610² § 2 w sprawach o przepadek rzeczy,
 - 11) art. 628 w sprawach z zakresu prawa spadkowego,
 - 12) art. 633 w sprawach o zabezpieczenie spadku,
 - 13) art. 691² w sprawach z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego,
 - 14) art. 692 w sprawach o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego,
 - 15) art. 693¹⁸ w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętych depozytów.
8. Przepisami szczególnymi, zawartymi w aktach prawnych innych niż kodeks postępowania cywilnego, regulującymi właściwość miejscową sądów inaczej niż art. 508 § 1, są np.:
- 1) art. 4 d.u.u.d. i art. 15 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (Dz. U. poz. 238) – w sprawach o odtworzenie utraconych dokumentów właściwy jest sąd miejsca siedziby wystawcy dokumentu;
 - 2) art. 26 ust. 2 u.w.t.p.a. – w sprawach o zastosowanie obowiązku poddania się osoby leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego właściwy jest sąd miejsca zamieszkania (pobytu) osoby mającej być poddaną leczeniu;
 - 3) art. 89 ust. 2 i 4 p.a.s.c. – w sprawach unormowanych w art. 564 k.p.c. właściwy jest sąd ze względu na siedzibę urzędu stanu cywilnego, a w sprawach dotyczących odmowy przez konsula przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński albo wydania zaświadczenia stwierdzającego, że zgodnie z prawem polskim moż-

na zawrzeć małżeństwo – sąd właściwy dla urzędu stanu cywilnego właściwego dla m.st. Warszawy;

- 4) art. 110 § 2 pr. not. – w sprawach o wydanie wypisu aktu notarialnego przez kancelarię notariusza osobom, które nie były stronami czynności i dla których nie zastrzeżono w akcie prawa otrzymania wypisu, właściwy jest sąd, w którego okręgu znajduje się kancelaria notariusza;
- 5) art. 149 § 6 k. wyb. – w sprawach o orzeczenie przepadku na rzecz Skarbu Państwa korzyści majątkowych przyjętych przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów kodeksu wyborczego;
- 6) art. 8 u.p.k.;
- 7) art. 7 ust. 3 u.l.n.d.;
- 8) art. 2 ust. 2 u.p.o.z.p.;
- 9) art. 17 ust. 3 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397).

9. W wypadku kolizji lub nakładania się podstaw właściwości, a więc gdy uzasadniona jest właściwość kilku sądów, należy – w sprawach wszczynanych na wniosek – odpowiednio stosować art. 43 w zw. z art. 13 § 2, umożliwiając wnioskodawcy wybór sądu. W sprawach wszczynanych z urzędu, gdy zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania wystąpiło w okręgach kilku sądów, właściwy jest sąd, który pierwszy podjął czynności prowadzące do wydania orzeczenia. W wypadkach krańcowych niewykłuczone jest zastosowanie art. 45 w zw. z art. 13 § 2, choć zasadniczo – ze względu na unormowania komentowanego przepisu – art. 45 nie ma w postępowaniu nieprocesowym zastosowania (por. postanowienie SN z dnia 11 sierpnia 2015 r., III CO 45/15, niepubl.).
10. Sąd właściwy w chwili wszczęcia postępowania nieprocesowego zachowuje swą właściwość do końca postępowania, choćby później podstawy właściwości uległy zmianie. Z tych przyczyn sąd nie może stwierdzić swej niewłaściwości ze względu na następczą zmianę podstaw właściwości, jak też nie może przekazać sprawy sądowi, który był właściwy w chwili wszczynania postępowania, jeśli w toku postępowania sam stał się miejscowo właściwy (art. 15 w zw. z art. 13 § 2).
11. Artykuł 508 § 2 i 3 jest korelatem obowiązującego w procesie art. 44 (por. także art. 461 § 3). Reguluje on tzw. właściwość delegacyjną i zezwala na zwolnienie sądu miejscowo właściwego z rozpoznania sprawy albo z poszczególnych czynności, jeśli występują ku temu przeszkody albo gdy wymagają tego względy celowości; w takiej sytuacji sąd przełożony nad sądem właściwym wyznacza inny sąd do rozpoznania sprawy w całości lub w części (w zakresie poszczególnych czynności lub zespołu czynności, np. postępowania dowodowego).
12. Przeszkody, o których mowa w art. 508 § 2, mogą być różne: zewnętrzne, np. spowodowane siłą wyższą, albo wewnętrzne, np. wyłączenie wszystkich sędziów danego

sądu. Mogą one uniemożliwiać rozpoznanie całej sprawy albo tylko określonej czynności (np. dokonania oględzin).

Z kolei względy celowości to takie okoliczności – rozumiane szeroko i dotyczące rozmaitych aspektów rozpoznawanej sprawy – które uzasadniają wniosek, że przekazanie sprawy innemu sądowi będzie korzystne dla wszystkich (lub większości) uczestników albo zaspokoi jakiś konkretny interes ogólny (publiczny). W praktyce chodzi najczęściej o wygodę uczestników mieszkających z dala od siedziby sądu właściwego lub o odsunięcie od sądu właściwego podejrzeń o brak bezstronności w sytuacji, w której może on być – jako jednostka organizacyjna Skarbu Państwa – „zainteresowany” wynikiem sprawy, a zarazem brak podstaw do wyłączenia poszczególnych sędziów (np. w sprawie z zakresu prawa rzeczowego odnoszącej się do nieruchomości, na której posadowiony jest budynek sądu). Po zmianie art. 49 ten ostatni argument schodzi jednak na dalszy plan i mógłby zachować moc tylko w szczególnych wypadkach; w tej sytuacji o ewentualnym wyznaczeniu innego sądu powinny decydować przesłanki wyłączenia sędziego.

Por. art. 526 § 2, który przewiduje, że jeżeli wskutek tego samego zdarzenia zaginęła większa liczba osób, Sąd Najwyższy na wniosek Ministra Sprawiedliwości może wyznaczyć jeden sąd jako wyłącznie właściwy do rozpoznania spraw będących w związku z tym zdarzeniem. Chodzi w tym wypadku o tzw. właściwość *ad hoc*.

13. Sądem przełożonym nad sądem rejonowym jest, w rozumieniu art. 508 § 2 k.p.c., sąd okręgowy, a nad sądem okręgowym – sąd apelacyjny, działające jako sądy I instancji (por. uchwałę składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 21 lutego 1972 r., III CZP 76/71, OSNCP 1972, nr 9, poz. 152 z krytyczną glosą T. Rowińskiego, PiP 1973, z. 3, s. 166 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1973, z. 3, s. 166 i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1973, nr 10, s. 1481 i NP 1974, nr 7–8, s. 1048).
14. Na postanowienie sądu przełożonego wyznaczające do rozpoznania sprawy „inny sąd” zamiast właściwego nie przysługuje zażalenie (por. orzeczenie SN z dnia 16 czerwca 1955 r., I CZ 78/55, OSN 1957, nr 3, poz. 69; postanowienie SN z dnia 29 lutego 1972 r., I CZ 217/71, OSNCP 1972, nr 9, poz. 165 oraz uzasadnienie postanowienia SN z dnia 6 listopada 1986 r., I CZ 132/86, OSNCP 1988, nr 2–3, poz. 39; odmiennie, ale nietrafnie, postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1969 r., I CZ 120/69, OSNCP 1970, nr 10, poz. 185 z krytyczną glosą M. Sychowicza, OSPiKA 1971, z. 7–8, poz. 141 oraz z krytycznym komentarzem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 7, s. 132).
15. Wyznaczenie innego sądu na podstawie art. 508 § 2 może nastąpić:
 - 1) z urzędu, gdy sąd przełożony nad sądem właściwym – wykorzystując własne wiadomości urzędowe lub jakikolwiek impuls zewnętrzny – uzna wyznaczenie innego sądu za konieczne lub celowe;

- 2) na przedstawienie sądu właściwego; przedstawienie nie przybiera formy postanowienia lub zarządzenia, lecz jest czynnością urzędowo-biurową, dokonywaną w piśmie kierowanym do sądu przełożonego, zawierającym także uzasadnienie decyzji sądu; ze względu na dynamikę postępowania nieprocesowego przedstawienie, o jakim mowa, jest dozwolone w każdym stanie sprawy, także po uchyleniu orzeczenia i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania (por. orzeczenie SN z dnia 9 listopada 1953 r., 2 C 187/53, PiP 1954, z. 3, s. 557);
- 3) na wniosek właściwego organu lub osoby zainteresowanej; w tym wypadku wniosek może być złożony jeszcze przed wszczęciem postępowania i powinien mieć postać pisma procesowego (art. 125 i n. w zw. z art. 13 § 2); w razie potrzeby, głównie w celu weryfikacji zasadności wniosku, sąd może wysłuchać także inne osoby zainteresowane, w związku z czym umożliwi im złożenie oświadczeń lub wyjaśnień.

Co do pojęcia właściwego organu i osoby zainteresowanej por. uwagę 12 do art. 506.

16. Sąd przełożony może zamiast sądu właściwego wyznaczyć do rozpoznania sprawy – z powodu przeszkód lub ze względu na celowość – również inny równorzędny sąd niepodlegający mu instancyjnie (por. postanowienie SN z dnia 15 czerwca 1970 r., I CZ 60/70, OSNCP 1971, nr 1, poz. 17 z aprobowującym omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1973, z. 2, s. 98).
17. Artykuł 508 nie ma zastosowania w postępowaniu w sprawach o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych, które nie ma charakteru postępowania nieprocesowego (postanowienie SN z dnia 9 grudnia 1975 r., I CO 9/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 219 z aprobowującym omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 12, s. 122).

Art. 509. [Skład sądu]

Sprawy o przysposobienie w pierwszej instancji sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

1. Ustawą z dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 112, poz. 766) prawodawca w sposób generalny przemodelował regulację składu sądu orzekającego w sprawach cywilnych w postępowaniu procesowym. Zgodnie z zasadą ustanowioną w art. 47 § 1 w I instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Zasada ta – na skutek działania art. 13 § 2 – ma zastosowanie również w postępowaniu nieprocesowym.
2. Artykuł 509 podlegał kilku nowelizacjom, wynikającym albo ze zmian koncepcji ustrojowych dotyczących udziału w osądzaniu spraw czynnika obywatelskiego, albo

z trudności organizacyjnych wewnątrz sądownictwa, albo z poważnych problemów interpretacyjnych powodujących niepewność co do składu sądu, a więc czynnika decydującego m.in. o ważności postępowania. Szczególne trudności dotyczyły wykładni pojęcia „sprawy o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej”, które podlegały – zgodnie z poprzednim brzmieniem komentowanego przepisu – rozpoznaniu w składzie ławniczym (por. uchwałę SN z dnia 5 listopada 1973 r., III CZP 67/73, OSNCP 1974, nr 7–8, poz. 126 z częściowo krytyczną glosą H. Doleckiego, OSPiKA 1975, z. 4, poz. 90; uchwałę SN z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 113/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 75; uchwałę SN z dnia 23 lipca 2008 r., III CZP 74/08, OSNC 2009, nr 1, poz. 11 i uchwałę SN z dnia 20 maja 2011 r., III CZP 20/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 4).

Zgodnie z brzmieniem nadanym ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. poz. 1062), która weszła w życie w dniu 29 sierpnia 2015 r., sąd I instancji rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników tylko sprawy o przysposobienie. Wyeliminowanie z komentowanego przepisu spraw o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej oznacza, że – zgodnie z zasadą bezpośredniego stosowania ustawy, która ma tutaj oczywiste zastosowanie wobec braku w ustawie nowelizującej jakichkolwiek przepisów przejściowych – w tych sprawach od dnia 29 sierpnia 2015 r., niezależnie od stanu, w jakim się one znajdują, w postępowaniu w I instancji właściwy jest sąd w składzie jednego sędziego.

3. Przez sprawy o przysposobienie należy rozumieć sprawy o orzeczenie przysposobienia (art. 586 § 1), w tym także o przekształcenie przysposobienia niepełnego w pełne. Tylko w tych sprawach właściwy jest skład ławniczy, natomiast przy rozpoznawaniu pozostałych kwestii dotyczących przysposobienia (art. 589) właściwy jest skład jednoosobowy.
4. Skład kolegialny – trzech sędziów zawodowych – obowiązuje również w rozpoznawanych w I instancji przez sąd okręgowy sprawach o ubezwłasnowolnienie (art. 544 § 1), w sprawach z protestów przeciwko ważności wyborów (art. 393 § 1 k. wyb.) oraz w sprawach wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 15 ust. 1 u.p.o.z.p.).

W kolegialnym składzie zawodowym orzeka również Sąd Najwyższy rozpoznający w I instancji według przepisów o postępowaniu nieprocesowym sprawy dotyczące skargi komitetu wyborczego na postanowienie o odrzuceniu sprawozdania finansowego (art. 145 k. wyb.), skargi na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego (art. 205 i 404 k. wyb.), protestów przeciwko ważności wyborów oraz przeciwko wyborowi Prezydenta RP (art. 241, 321 i 336 k. wyb.), odwołania posła, posła do Parlamentu Europejskiego i senatora na postanowienie Marszałka Sejmu lub Marszałka Senatu o wygaśnięciu mandatu (art. 250, 282

i 367 k. wyb.), a także skargi pełnomocnika wyborczego na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego oraz o odmowie rejestracji kandydata (art. 300 i art. 304 § 6 k. wyb.). To samo dotyczy spraw wszczętych skargą na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie wydania zaświadczenia o przysługiwaniu określonym podmiotom prawa do udziału w kampanii referendalnej w programach radiowych i telewizyjnych oraz na postanowienie w przedmiocie uzupełnienia brakującej liczby podpisów we wniosku o przeprowadzenie referendum ogólnokrajowego, a także protestu przeciwko ważności referendum (art. 35, 36, art. 48 ust. 7 i art. 63 ust. 8 u.r.o.).

5. Jednoosobowy skład sądu obowiązuje także w sprawach o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu – art. 373 pr. upadł. (por. uchwałę SN z dnia 24 lutego 2005 r., III CZP 87/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 19 z omówieniem K. Osajdy, *Przegląd orzecznictwa*, Głosa 2006, nr 2, s. 21).
6. Zasada określona w art. 47 § 1 i w art. 509 dotyczy tylko postępowania przed sądem I instancji; w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym we wszystkich sprawach należących do postępowania nieprocesowego właściwy jest skład trzech sędziów zawodowych, z zastrzeżeniem wypadków, w których Sąd Najwyższy orzeka jednoosobowo (art. 367 § 2 i art. 398¹⁰).
7. Należy podkreślić, że po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 43, poz. 189 z późn. zm.) w art. 47 § 2 (obecnie art. 47 § 3) nie ma już bezpośredniego odwołania do składu ławniczego, zatem ograniczenia wynikające poprzednio z tego przepisu przestały działać. Współcześnie nie ma przeszkód, aby zgodnie z tym przepisem – przy uwzględnieniu art. 13 § 2 – postanowienia i zarządzenia w postępowaniu nieprocesowym wydawał przewodniczący, niezależnie od tego, jaki skład jest właściwy do orzekania co do istoty sprawy.

Trzeba jednak zastrzec, że skoro w postępowaniu nieprocesowym orzeczenia co do istoty sprawy zapadają z reguły na posiedzeniu niejawnym (art. 514 § 1; por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 26 stycznia 2012 r., III CZP 83/11, OSNC 2012, nr 7–8, poz. 82), to odpowiednie stosowanie art. 47 § 3 nie może tej zasady naruszać. Jeżeli zatem przepisy przewidują w określonej kategorii spraw skład kolegialny, przewodniczący może wydawać na posiedzeniu niejawnym tylko takie postanowienia i zarządzenia, które nie dotyczą istoty sprawy (por. uchwałę SN z dnia 28 listopada 2012 r., III CZP 71/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 60 z glosą M. Rzewuskiego, *Studia Prawnoustrojowe* 2014, nr 24, s. 331).

Art. 509¹. [Czynności referendarza]

§ 1. Czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym może wykonywać referendarz sądowy.

§ 2. Czynności w postępowaniach należących do właściwości sądów rejonowych prowadzących rejestry sądowe może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy.

§ 3. Czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego.

§ 4.¹ Czynności w sprawach depozytowych może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem spraw o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu.

1. Na temat utworzenia instytucji referendarza sądowego oraz jego statusu ustrojowego zob. uwagi do art. 47¹ oraz art. 398²².
2. Komentowany przepis stanowi konkretyzację i dopełnienie art. 2 § 2 i art. 147 p.u.s.p. stwierdzających, że referendarze i starsi referendarze mogą być zatrudniani w sądach rejonowych i okręgowych do wykonywania określonych w ustawie czynności należących do sądów w zakresie ochrony prawnej, a w szczególności postępowania w sprawach związanych z prowadzeniem ksiąg wieczystych i rejestrów sądowych oraz do orzekania o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.
3. Postępowanie wieczystoksięgowe normują art. 626¹–626¹³, uzupełniane przepisami ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 707 z późn. zm.; por. w szczególności art. 23, 36, 36¹ i 36² u.k.w.h.). Zgodnie z art. 23 u.k.w.h. referendarze sądowi mogą wykonywać wszystkie czynności w zakresie prowadzenia ksiąg wieczystych, a więc np. prowadzić postępowanie dowodowe, wydawać zarządzenia oraz orzeczenia, w tym orzeczenia o wpisie lub wykreśleniu wpisu, sporządzać uzasadnienia tych orzeczeń, jeżeli przewidziano taki obowiązek, dokonywać odpowiednich zawiadomień oraz uwierzytelniać kopie (por. art. 58¹ i 58² u.k.w.h.). Nie mogą natomiast wymierzać grzywny opieszalemu właścicielowi w celu spowodowania ujawnienia prawa własności (art. 36 ust. 4 u.k.w.h.), co uzasadniają względy ustrojowe, wymierzanie grzywien bowiem oraz wszystkie orzeczenia o charakterze represyjnym nie mieszczą się w pojęciu „ochrona prawna” w rozumieniu art. 2 § 2 w zw. z art. 147 p.u.s.p., przeciwstawianemu pojęciu „wymiar sprawiedliwości” (por. także S. Rudnicki, *Postępowanie wieczystoksięgowe po zmianach*, M. Praw. 2002, nr 3, s. 105). Za takim wnioskiem przemawia także stylizacja art. 36 ust. 4 u.k.w.h., przeciwstawiana stylizacji art. 23 u.k.w.h.;

¹ Dodany przez ustawę z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311), zmieniającą niniejszą ustawę z dniem 8 września 2016 r.

wymierzanie grzywien, które nie może być uznane wyłącznie za „czynność w zakresie prowadzenia ksiąg wieczystych”, ustawodawca przypisał wyłącznie sądowi. Nie może być także uznane za „czynność w sprawach o wpis w księdze wieczystej” w rozumieniu komentowanego przepisu.

4. Duży zakres uprawnień referendarza w postępowaniu dotyczącym ksiąg wieczystych określa ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz. U. Nr 42, poz. 363 z późn. zm.). Referendarz sądowy określa podlegającą migracji treść księgi wieczystej i sposób umieszczenia tej treści w strukturze księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (art. 11), w razie nieczytelności treści księgi wieczystej mającej podlegać migracji podejmuje stosowne czynności wyjaśniające (art. 12), zatwierdza prawidłowość przeniesienia treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (art. 14), prostuje błędy powstałe podczas migracji ksiąg wieczystych (art. 18 ust. 1), a także sprawuje merytoryczny nadzór nad migracją ksiąg wieczystych (art. 21).
5. Zmiana art. 509¹ § 1, polegająca na zastąpieniu formuły „czynności w sprawach o wpis w księdze wieczystej” formułą „czynności w postępowaniu wieczystoksięgowym” nie wprowadza zasadniczej zmiany jakościowej; doszło w ten sposób do ujednolicenia terminologicznego (por. tytuł rozdziału 6) oraz do zbliżenia unormowań kodeksu postępowania cywilnego z unormowaniami ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece.
6. Bardziej znaczące skutki, choć także dotyczące głównie sfery terminologicznej, wynikają ze zmiany § 2 komentowanego artykułu, w którym formułę „czynności w postępowaniu rejestrowym” zastąpiono określeniem „czynności w postępowaniach należących do właściwości sądów rejonowych prowadzących rejestry sądowe”.

Zwrot „czynności w postępowaniu rejestrowym” nie odpowiadał terminologii użytej w art. 694¹, w którym przyjęto, że przepisy działu VI („Postępowanie rejestrowe”) stosuje się do postępowania w sprawach o wpis w KRS (sprawach rejestrowych) oraz odpowiednio do innych postępowań rejestrowych prowadzonych przez sądy, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej. W związku z tym powstały wątpliwości dotyczące zakresu pojęcia „postępowanie rejestrowe” zawartego w komentowanym przepisie oraz w przepisach działu VI (por. np. postanowienie SN z dnia 27 czerwca 2002 r., IV CZ 63/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 138 i postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 2010 r., V CSK 409/09, M. Praw. 2011, nr 21 [dodatek], s. 16 z komentarzem D. Kulgawczuka). Wątpliwości te dotyczyły zwłaszcza tego, że do kompetencji sądu rejestrowego nie należą tylko postępowania rejestrowe, których przedmiotem jest wpis do KRS lub do innego rejestru prowadzonego przez ten sąd, lecz także postępowania o charakterze nadzorczym i pomocniczym, jeżeli przepis szczególny tak stanowi (P. Suski,

Czynności nadzorcze i pomocnicze sądu rejestrowego (w:) J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011, s. 633).

7. Z komentowanego przepisu wynika, że w w postępowaniach należących do właściwości sądów rejonowych prowadzących rejestry sądowe referendarz sądowy wykonuje wszystkie czynności sądowe, z wyjątkiem prowadzenia rozprawy. *A contrario* zatem uzasadniony jest wniosek, że referendarz może działać na posiedzeniu niejawnym oraz posiedzeniu jawnym niebędącym rozprawą (art. 148; por. jednak uwagę 2 do art. 514).
8. Po zmianie art. 509¹ § 2 referendarz może wykonywać czynności wyłącznie w postępowaniach należących do właściwości sądów rejonowych prowadzących rejestry sądowe. Oznacza to, że referendarze nie mogą działać w sprawach rejestrowych rozpoznawanych przez sądy okręgowe, co było możliwe pod rządem komentowanego przepisu w poprzednim brzmieniu, który nie stawiał ograniczeń w tym zakresie. Referendarze mogą zatem podejmować czynności w KRS oraz w rejestrach zastawów i w ewidencji partii politycznych, nie mogą natomiast działać w postępowaniu rejestrowym dotyczącym dzienników i czasopism, funduszy emerytalnych i funduszy inwestycyjnych; w tych sprawach właściwe są sądy okręgowe (por. uwagę do art. 694¹).

Ze względu na pozycję ustrojową referendarza i jego kompetencje judykacyjne ograniczone wyłącznie do czynności z zakresu ochrony prawnej, należy zakwestionować pogląd opowiadający się za możliwością wymierzania przez referendarza grzywny w razie niewykonania przez wnioskodawcę obowiązków nałożonych na podstawie art. 24 ustawy o KRS (por. uwagę 3; odmiennie M. Leśniak, *Postępowanie w sprawach o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym*, PPH 2001, nr 5, s. 12).

9. Sprawy z zakresu prawa spadkowego są normowane w art. 627–691. Z art. 509¹ § 3 wynika, że referendarz sądowy wykonuje wszystkie czynności sądowe w tych sprawach, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku (art. 633–639) oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego (art. 661 i 662). Podobnie jak w postępowaniach należących do właściwości sądów rejonowych prowadzących rejestry sądowe, referendarz może więc – pomijając sprawy o zabezpieczenie spadku oraz przesłuchanie świadków testamentu ustnego – działać na posiedzeniu niejawnym oraz na posiedzeniu jawnym niebędącym rozprawą. Wśród czynności należących do kompetencji referendarza można wymienić np. przyjęcie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 640 § 1) albo oświadczenia o odmowie przyjęcia obowiązku wykonawcy testamentu (art. 664).
10. Poza przypadkami określonymi w komentowanym przepisie, referendarz sądowy może orzekać w tych wypadkach, w których przewidują to przepisy o procesie,

mające przez art. 13 § 2 odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym. Referendarz sądowy może zatem orzekać o ustanowieniu lub odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego (art. 123 § 2), o wyliczeniu kosztów postępowania nieprocesowego (art. 108 § 1), o usuwaniu braków formalnych pism (art. 130⁵), o ustanowieniu kuratora (art. 144 § 4) oraz o stwierdzeniu prawomocności orzeczenia (art. 364 § 2). Może także pełnić funkcje sądu wezwanego w razie prowadzenia dowodu przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających dokonywanie tej czynności na odległość (art. 235 § 2). Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1311), tj. od dnia 8 września 2016 r., referendarz może także orzekać w postępowaniu upominawczym (art. 497¹ § 3).

W określonym zakresie referendarz sądowy podejmuje także czynności w postępowaniu egzekucyjnym.

11. Po zmianie art. 54 nie ma już wątpliwości, że do referendarzy jako organów sądowych mają zastosowanie przepisy o wyłączeniu sędziego (por. O.M. Piaskowska, K. Sadowski, D. Kotłowski, *Tryb postępowania o wyłączenie referendarza sądowego od udziału w sprawie cywilnej*, PS 2011, nr 7–8, s. 135).
12. Na temat odwołań (skarg) od orzeczeń wydanych przez referendarza sądowego por. uwagi do art. 398²² i 398²³.
13. Sprawy depozytowe są unormowane w dziale V (art. 692 i n.), a sprawy o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu w rozdziale 3 tego działu (art. 693¹⁸ i n.). Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw referendarz sądowy może wykonywać czynności także w tych sprawach, z wyłączeniem spraw o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu.

Art. 510. [Uczestnik; zainteresowany]

§ 1. Zainteresowanym w sprawie jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania, może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Jeżeli weźmie udział, staje się uczestnikiem. Na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie.

§ 2. Jeżeli okaże się, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do udziału w sprawie. Przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie wezwany staje się uczestnikiem. W razie potrzeby wyznaczenia kuratora do zastępowania zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznane, jego wyznaczenie następuje z urzędu.

Spis treści	
Uczestnicy postępowania nieprocesowego	53
Zainteresowany; pojęcie interesu prawnego	53
Wezwanie i przystąpienie do udziału w sprawie	54
Wyznaczenie kuratora	58
Uczestnicy postępowania nieprocesowego a przepisy szczególne	59
Prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka oraz Rzecznik Praw Pacjenta jako uczestnicy postępowania nieprocesowego	60
Zagadnienia szczegółowe	60

Uczestnicy postępowania nieprocesowego

1. Proces cywilny jest oparty na zasadzie dwustronności, zatem podmioty zainteresowane wynikiem postępowania – powód i pozwany – sytuują się naprzeciw siebie jako strony; proces jednostronny, „z samym sobą” nie jest więc możliwy. Inaczej jest w postępowaniu nieprocesowym, w którym wszyscy zainteresowani – bez względu na ich liczbę oraz stopień zainteresowania wynikiem sprawy oraz nasilenie sprzeczności lub zbieżności interesów – zajmują taką samą pozycję zarówno w stosunku do sądu, jak i w stosunkach między sobą. Wszystkie osoby występujące w postępowaniu nieprocesowym są jego uczestnikami, także wnioskodawca, który tym się wyróżnia spośród pozostałych uczestników, że spowodował wszczęcie postępowania. Rzecz jasna, możliwa jest sytuacja, w której uczestnikiem postępowania nieprocesowego jest tylko jedna osoba, gdyż liczba uczestników nie jest nigdy z góry określona i w każdym konkretnym wypadku zależy od różnych okoliczności (m.in. od zakresu zainteresowania wynikiem sprawy oraz od zasięgu oddziaływania orzeczenia, które ma być w sprawie wydane).

Zainteresowany; pojęcie interesu prawnego

2. Zainteresowanym, a więc ewentualnym uczestnikiem postępowania nieprocesowego, jest każdy, czyich praw dotyczy wynik sprawy. Interes prawny (a więc nie emocjonalny, gospodarczy lub czysto faktyczny) może być bezpośredni albo pośredni, pozostający obok istoty oraz skutków mającego zapasć rozstrzygnięcia (por. np. orzeczenie SN z dnia 7 października 1947 r., C.II. 374/47, OSN 1948, nr 2, poz. 48 z notką B. Dobrzańskiego, PN 1948, nr 9–10, s. 293; uzasadnienie uchwały SN z dnia 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74, OSNCP 1976, nr 1, poz. 4 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 4, s. 124 oraz uzasadnienie postanowienia SN z dnia 28 czerwca 1976 r., III CRN 91/76, OSNCP 1977, nr 3, poz. 52 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1978, z. 6, s. 114). Wyjątkiem są sprawy o separację oraz o prawa stanu, w których uczestnikiem postępowania może być wyłącznie

osoba bezpośrednio i osobiście zainteresowana sposobem rozstrzygnięcia (postanowienie SN z dnia 30 lipca 1968 r., II CZ 139/68, OSNCP 1969, nr 5, poz. 96 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1970, z. 5, s. 769; por. też wyrok SN z dnia 27 lutego 1967 r., II CR 470/66, OSNCP 1967, nr 9, poz. 167).

Niekiedy – w drodze wyjątku – przyjmuje się, że nad interesem prawnym może górować pierwiastek emocjonalny (uczuciowy). W sprawach o uznanie za zmarłego (art. 527 i n.) zainteresowanym zgłoszeniem wniosku jest zatem nie tylko każdy, kto ma bezpośredni lub pośredni interes prawny w uzyskaniu postanowienia, lecz także ten, kto wykaże uzasadniony pokrewieństwem lub innym stosunkiem bliskości osobistej interes emocjonalny. Z tego względu członkowie rodziny zaginionego – niezależnie od stopnia pokrewieństwa lub powinowactwa oraz niezależnie od doraźnego interesu prawnego – a także konkubenci lub partnerzy żyjący w stałych związkach mogą być zainteresowanymi w rozumieniu art. 527 (por. orzeczenie SN z dnia 6 czerwca 1950 r., KrC 212/50, PN 1950, nr 11–12, s. 508).

3. Interes prawny w postępowaniu nieprocesowym nie wynika z reguły, tak jak w procesie (por. uwagi do art. 189), z naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej wnioskodawcy, lecz z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i stwarzają obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału (por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144).

Wezwanie i przystąpienie do udziału w sprawie

4. Każda osoba, której dotyczy wynik sprawy, może do niej przystąpić, uzyskując status uczestnika albo przez wzięcie w niej udziału, albo przez otrzymanie wezwania dokonanego przez sąd; w każdym wypadku uczestnictwo w sprawie nie zależy od wykazywanej później w trakcie postępowania aktywności czy bierności albo nawet całkowitej bezczynności zainteresowanego.

Por. też § 129 ust. 3 reg. sąd.

5. Zainteresowany może przystąpić do sprawy aż do chwili jej prawomocnego zakończenia, może więc uczynić to przez wniesienie apelacji dopóty, dopóki nie upłynął termin do jej wniesienia dla wszystkich dotychczasowych uczestników postępowania (por. aktualne orzeczenie SN z dnia 21 października 1948 r., C 678/48, PiP 1949, z. 2, s. 127; orzeczenie SN z dnia 29 października 1948 r., Lu.C. 498/48, PiP 1949, z. 9–10, s. 167 z glosą Z. Warmana; orzeczenie SN z dnia 18 listopada 1948 r., Po.C. 342/48, PN 1949, nr 3–4, s. 308 i orzeczenie SN z dnia 4 października 1949 r., C 1222/49, OSN 1950, nr 1, poz. 18, a także wyrok SN z dnia 10 lipca 1997 r., I CZ 82/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 209).

W postanowieniu z dnia 11 stycznia 2001 r., V CKN 1841/00 (OSNC 2001, nr 7–8, poz. 113) Sąd Najwyższy przyjął, że w postępowaniu wieczystoksięgowym osoba, której prawa zostały wpisem dotknięte, może zgłosić swój udział w sprawie, wnosząc apelację od wpisu (por. uwagę 13).

Trzeba jednak pamiętać, że wstąpienie zainteresowanego do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym, powodujące – w okolicznościach sprawy – pozbawienie go prawa do zaskarżenia orzeczenia sądu II instancji (art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP), stanowi podstawę uchylenia zaskarżonego postanowienia sądu I instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (por. postanowienie SN z dnia 21 maja 2002 r., III CKN 948/00, OSNC 2003, nr 5, poz. 68 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2003, nr 1–2, s. 190).

Po wprowadzeniu skargi kasacyjnej (por. art. 398¹ i n.), która przysługuje od prawomocnych orzeczeń sądu II instancji, oraz zmianie art. 510 § 1 nie jest dopuszczalne wzięcie udziału przez zainteresowanego w postępowaniu prowadzonym na skutek jej wniesienia.

6. Sąd czuwający z urzędu nad tym, aby w sprawie brali udział wszyscy zainteresowani, ale też nad tym, by uczestnikami nie stały się osoby przypadkowe, powinien badać, czy osoba zgłaszająca swój udział jest rzeczywiście zainteresowana wynikiem postępowania. W tym celu sąd może wysłuchać tę osobę oraz dotychczasowych uczestników, jak też zażądać złożenia dokumentów lub przedstawienia innych dowodów. Jeżeli sąd uzna, że osoba zgłaszająca swój udział nie jest zainteresowana w rozumieniu art. 510 § 1, to odmówi dopuszczenia jej do udziału w sprawie (uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 26 sierpnia 1955 r., I CO 26/55, OSN 1956, nr 1, poz. 5). Tej osobie, jak również pozostałym uczestnikom przysługuje zażalenie (por. postanowienie SN z dnia 13 maja 1969 r., II CZ 43/69, OSNCP 1970, nr 4, poz. 63 z krytyczną glosą B. Dobrzańskiego, NP 1970, nr 11, s. 1686 oraz aprobusującym komentarzem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 7, s. 137).

Należy podkreślić, że sąd, oceniając zasadność przystąpienia zainteresowanego do udziału w sprawie, już na tym etapie postępowania rozpoznaje sprawę co do jej istoty; dokonuje tego w aspekcie podmiotowym, w odniesieniu do zainteresowanego zgłaszającego swój udział w sprawie i deklarującego materialnoprawny interes w rozstrzygnięciu sprawy. Negatywna decyzja sądu, będąca wynikiem oceny, że osoba ta nie ma interesu prawnego w jej rozstrzygnięciu, jest decyzją *in merito* i w stosunku do tej osoby kończy postępowanie w sprawie w sposób równoznaczny z odmową ochrony prawnej udzielanej w rozpoznawanej sprawie. Postanowienie o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie jest więc orzeczeniem co do istoty kończącym postępowanie – w obu przypadkach w odniesieniu do osoby zgłaszającej swój udział w sprawie i przedstawiającej swój interes prawny w jej rozstrzygnięciu co do istoty (por. uchwałę SN z dnia 11 grudnia 2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 128).

Należy też podkreślić, że możliwość odmowy dopuszczenia do udziału w sprawie nie dotyczy wnioskodawcy, lecz innych zainteresowanych (por. postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82, OSNCP 1983, nr 8, poz. 124 z glosą T. Felskiego, OSPiKA 1984, z. 11, poz. 243 oraz z aprobowanym omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1984, z. 10, s. 85).

7. Ocena, kto jest uczestnikiem postępowania nieprocesowego, musi być dokonana przy wykładni art. 510 na tle konkretnej sprawy poddanej rozpoznaniu sądu (uzasadnienie uchwały SN z dnia 26 stycznia 1973 r., III CZP 101/71, OSNCP 1973, nr 7–8, poz. 118 z omówieniem B. Dobrzańskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1974, nr 3, s. 340 i W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1974, z. 11, s. 138, oraz uzasadnienie uchwały SN z dnia 31 stycznia 1986 r., III CZP 69/85, OSNCP 1987, nr 1, poz. 3 z glosą J. Ciszewskiego, Pal. 1987, nr 12, s. 118 oraz omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1987, z. 12, s. 94).
8. Jeżeli w trakcie postępowania okaże się, że osoba będąca uczestnikiem postępowania nie jest – z przyczyn pierwotnych lub następnych – zainteresowana jego wynikiem, sąd może jej odmówić dalszego udziału w sprawie (por. postanowienie SN z dnia 1 października 1999 r., II CKN 606/99, OSNC 2000, nr 4, poz. 68 i postanowienie SN z dnia 27 marca 2008 r., II CZ 8/08, LEX nr 794610). W tej sytuacji sąd wydaje postanowienie, na które przysługuje zażalenie. Można jednak bronić poglądu, że w wypadku braku zainteresowania wynikiem sprawy przez osobę biorącą już udział w postępowaniu sąd wydaje – w stosunku do tej osoby – postanowienie o umorzeniu postępowania ze względu na zbędność wydawania w stosunku do niej orzeczenia co do istoty sprawy (art. 355 § 1 w zw. z art. 13 § 2); por. także uzasadnienie postanowienia SN z dnia 20 października 2004 r., IV CK 91/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 177.
9. Należy przyjąć, że jeżeli w sprawie przysługuje skarga kasacyjna na zasadach ogólnych (por. art. 519¹), na postanowienie sądu II instancji niedopuszczające do udziału w sprawie oraz odmawiające uczestnikowi dalszego w niej udziału przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego (art. 394¹ § 2). Nie dotyczy to jednak postanowień wydanych przez sąd II instancji po rozpoznaniu zażalenia na orzeczenie sądu I instancji, gdyż postanowienia te nie podlegają zaskarżeniu do Sądu Najwyższego ani w drodze zażalenia, ani w drodze skargi kasacyjnej (art. 519¹ § 1 oraz art. 394¹ § 2 *in fine*).

Opowiadając się za przysługiwaniem zażalenia na postanowienie niedopuszczające do udziału w sprawie oraz odmawiające uczestnikowi dalszego w niej udziału, wydane „po raz pierwszy” przez sąd II instancji, trzeba przyjąć, że – od strony podmiotowej – postanowienia te są częściowymi orzeczeniami kończącymi postępowanie w sprawie (por. uchwałę SN z dnia 11 grudnia 2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 128; odmiennie w postanowieniu SN z dnia 18 listopada 1998 r., II CZ 127/98 [LEX nr 1216166], w którym przyjęto, że postanowienie sądu II instancji, oddalające

zażalenie na postanowienie odmawiające dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie, nie kończy postępowania w sprawie w jakimkolwiek jej zakresie).

W razie uznania, że ze względu na brak zainteresowania wynikiem sprawy przez osobę biorącą udział w postępowaniu prawidłowe jest wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania w stosunku do tej osoby, postanowienie sądu II instancji podlegałoby zaskarżeniu w drodze skargi kasacyjnej, jeżeli skarga ta w danej sprawie byłaby dopuszczalna w myśl art. 519¹ § 2–4.

10. Sąd z urzędu jest obowiązany czuwać nad tym, żeby wszyscy zainteresowani byli uczestnikami postępowania. Powinien w związku z tym w trakcie całego postępowania zważać, czy poza występującymi w sprawie nie ma innych osób, których uczestnictwo jest uzasadnione interesem, o którym mowa w art. 510 § 1. W celu ustalenia tych osób, ich danych osobowych oraz stopnia zainteresowania sąd może podejmować wszystkie niezbędne czynności (por. § 129 reg. sąd.).

Artykuł 510 § 2 nie ma zastosowania w postępowaniu rejestrowym (art. 694³ § 2 *in fine*), co oznacza, że sąd rejestrowy nie ma obowiązku wzywania do udziału w postępowaniu rejestrowym innych osób zainteresowanych. Wydaje się jednak, że gdyby taka osoba została wskazana jako uczestnik przez wnioskodawcę, a miejsce jej pobytu okazałoby się nieznane, sąd byłby zobowiązany wyznaczyć dla niej kuratora z urzędu.

11. W orzecznictwie Sądu Najwyższego występowała poważna rozbieżność co do tego, czy niewezwanie do udziału w sprawie osoby zainteresowanej (np. właściciela nieruchomości w sprawie o stwierdzenie jej zasiedzenia na rzecz innej osoby) pociąga za sobą nieważność postępowania z powodu pozbawienia możliwości obrony jej praw. W części orzeczeń przyjęto, że w takiej sytuacji dochodzi do nieważności postępowania (np. postanowienie SN z dnia 10 maja 1966 r., III CR 78/66, OSNCP 1967, nr 5, poz. 83 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 3, s. 493 i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1968, nr 4, s. 630 oraz z omówieniem B. Dobrzańskiego, *Ochrona praw zainteresowanego, który nie był uczestnikiem postępowania nieprocesowego (na marginesie orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1966 r., III CR 78/66)*, Pal. 1967, nr 10–11, s. 21; postanowienie SN z dnia 20 stycznia 1978 r., III CRN 336/77, LEX nr 8056; postanowienie SN z dnia 28 lutego 1996 r., I CRN 179/95, niepubl.; postanowienie SN z dnia 9 października 1996 r., II CKU 23/96, OSP 1997, z. 3, poz. 63 oraz postanowienie SN z dnia 10 listopada 2004 r., II CK 185/04, IC 2005, nr 10, s. 53), w innych natomiast Sąd Najwyższy stał na stanowisku, że o nieważności nie może być mowy, gdyż pozbawienie możliwości obrony praw jest możliwe tylko w stosunku do osoby biorącej udział w sprawie (np. postanowienie SN z dnia 14 listopada 1996 r., I CKU 29/96, Prok. i Pr.-wkł. 1977, nr 3, poz. 39; postanowienie SN z dnia 21 maja 1997 r., I CKN 39/97, OSNC 1997, nr 12,

poz. 197; postanowienie SN z dnia 17 grudnia 1998 r., II CKN 84/98, OSNC 1999, nr 5, poz. 101 oraz postanowienie SN z dnia 23 września 1999 r., III CKN 352/98, OSNC 2000, nr 3, poz. 62). Z kolei w postanowieniu z dnia 18 lutego 1998 r., I CKN 496/97 (LEX nr 1632406) został wyrażony pogląd, że zasadność zarzutu nieważności postępowania na skutek pozbawienia zainteresowanego możliwości obrony swoich praw zależy od realiów każdej rozpoznawanej sprawy.

Przedstawiona rozbieżność została usunięta uchwałą składu siedmiu sędziów SN z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09 (OSNC 2010, nr 7–8, poz. 98 z glosą M. Kozłowskiego, LEX nr 570265 oraz omówieniem M. Stanika, Forum Prawnicze 2010, nr 1, s. 110), w której – nadając jej moc zasady prawnej – wyjaśniono, że niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania. Podstawowym argumentem przemawiającym przeciwko nieważności postępowania nieprocesowego były racje wynikające z art. 524 § 2, zgodnie z którym w postępowaniu nieprocesowym – inaczej niż w procesie – osoba zainteresowana, niebędąca uczestnikiem postępowania zakończonych prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, może żądać wznowienia postępowania, jeżeli postanowienie to narusza jej prawa (por. uchwałę SN z dnia 13 września 1967 r., III CZP 60/67, OSNCP 1968, nr 3, poz. 37 z glosą Z. Krzemińskiego, NP 1970, nr 1, s. 127 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 2, s. 351 oraz uchwałę SN z dnia 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74, OSNCP 1976, nr 1, poz. 4 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 4, s. 124). Z przepisu tego jednoznacznie wynika, że niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie nie powoduje nieważności postępowania, która nigdy nie jest wiązana z wpływem uchybień sądu na wynik sprawy.

Por. uwagi E. Stawickiej, *Czy możliwe jest stawianie zarzutu nieważności postępowania nieprocesowego, jeżeli osoba zainteresowana nie wzięła w nim udziału, gdy sprawa toczyła się w pierwszej instancji?*, Pal. 2011, nr 1–2, s. 166 oraz J. Jagieły, *Skutki niewzięcia przez zainteresowanego udziału w postępowaniu nieprocesowym*, PiP 2014, z. 3, s. 44.

Wyznaczenie kuratora

12. Z urzędu sąd przeprowadza dochodzenie, czy miejsce pobytu zainteresowanego jest znane, a jeśli nie – również z urzędu – wyznacza kuratora. Jeśli zatem wnioskodawca wskazał we wniosku błędne adresy osób zainteresowanych i wadliwość tej – mimo wezwania sądu – nie usunął, sąd nie może zawiesić postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6, lecz po ewentualnym dalszym dochodzeniu powinien ustanowić kuratora.
13. Kuratora wyznacza (ustanawia) sąd orzekający, przewodniczący posiedzenia albo referendarz na podstawie art. 143 i 144 w zw. z art. 510 § 2 i art. 13 § 2 (orzeczenie SN z dnia 16 lutego 1961 r., 4 CR 962/60, OSN 1962, nr 1, poz. 36 z notką W.Ś.,

OSPika 1962, z. 4, poz. 111). Nie jest natomiast uzasadnione wyznaczanie kuratora, jeśli dla osoby zainteresowanej – nieznaney z miejsca pobytu – ustanowiono kuratora na podstawie art. 184 k.r.o.

Kurator nie może być ustanowiony dla ewentualnych zainteresowanych, nieokreślonych co do osoby, niezidentyfikowanych lub wprawdzie znanych z imienia i nazwiska, ale zmarłych. Kurator może więc być ustanowiony tylko dla żyjącej, konkretnej, indywidualnie oznaczonej osoby, której miejsce pobytu nie jest znane (por. aktualne orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1958 r., 4 CR 1028/57, PiP 1959, z. 4, s. 782 z aprobowanymi omówieniami W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1960, z. 2, s. 335 i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1960, nr 6, s. 794 oraz uchwałę SN z dnia 11 września 1958 r., 4 CO 19/58, OSN 1959, nr 2, poz. 60).

Uczestnicy postępowania nieprocesowego a przepisy szczególne

14. Przymiot uczestnika postępowania nieprocesowego wielokrotnie nadają przepisy szczególne (por. np. art. 46 ust. 1 u.o.z.p.; art. 8 ust. 6 u.p.k. lub art. 242 § 3 i art. 323 § 3 k. wyb.; por. też postanowienie SN z dnia 3 września 2010 r., I CO 37/10, OSNC-ZD 2011, nr A, poz. 18).

Niekiedy polega to na przyznaniu określonej osobie atrybutu wnioskodawcy (np. art. 541 § 2, art. 546, art. 561 § 3 i art. 563, art. 576 § 1, art. 583 i art. 586 § 2 k.p.c. albo art. 340 § 1 k.m.; por. też postanowienie SN z dnia 8 marca 1994 r., I CRN 20/94, niepubl.).

W myśl art. 694³ § 2 podmiot podlegający wpisowi do KRS jest uczestnikiem postępowania, chociażby nie był wnioskodawcą.

Zgodnie z art. 546 § 3 uczestnikami postępowania mogą być organizacje pozarządowe, do których zadań statutowych należy ochrona praw osób niepełnosprawnych, udzielanie pomocy takim osobom lub ochrona praw człowieka. Mogą one zgłosić swój udział w każdym stadium postępowania, oczywiście najpóźniej do czasu uprawomocnienia się orzeczenia (por. uwagę 5).

Z kolei zgodnie z art. 626¹ § 2 uczestnikami postępowania wieczystoksięgowego – oprócz wnioskodawcy – są tylko te osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone bądź na rzecz których wpis ma nastąpić. Udział innych osób w tym postępowaniu jest więc wyłączony (por. postanowienie SN z dnia 16 czerwca 2004 r., I CZ 48/04, OSNC 2005, nr 6, poz. 108; postanowienie SN z dnia 24 czerwca 2004 r., III CZ 46/04, IC 2005, nr 1, s. 51; postanowienie SN z dnia 9 stycznia 2008 r., II CZ 102/07, LEX nr 1402611 oraz uchwałę SN z dnia 7 lipca 2010 r., III CZP 45/10, OSNC 2010, nr 12, poz. 164 z krytyczną, ale niecelną, glosą M. Rzewuskiego, OSP 2011, z. 10, poz. 107

oraz z głosem J. Szewczyka, M. Pr. Bank. 2012, nr 3, s. 30). Podobnie, z art. 8 ust. 6 u.p.k. wynika, że uczestnikami postępowania są wyłącznie wnioskodawca i prokurator (por. E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata przysługująca ofiarom niektórych przestępstw. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 132 i n.). Uczestnikami w sprawach osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób są wyłącznie dyrektor zakładu karnego jako wnioskodawca, osoba, której wniosek dotyczy, oraz prokurator (art. 2 ust. 4 i art. 9 u.p.o.z.p.).

Na temat pojęcia wnioskodawcy por. też uwagę 12 do art. 506.

Prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka oraz Rzecznik Praw Pacjenta jako uczestnicy postępowania nieprocesowego

15. Prokurator staje się uczestnikiem postępowania nieprocesowego przez wzięcie udziału w sprawie, ewentualnie z chwilą zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania. Jak każdy inny zainteresowany, prokurator może wziąć udział w sprawie dopóty, dopóki nie została ona prawomocnie zakończona. Może więc np. wstąpić do sprawy przez wniesienie środka odwoławczego, jeżeli, oczywiście, orzeczenie, które chce zaskarżyć, nie stało się prawomocne (por. orzeczenie SN z dnia 9 lipca 1947 r., C.III. 756/47, OSN 1948, nr 1, poz. 22 oraz orzeczenie SN z dnia 27 lutego 1948 r., C.III. 67/48, OSN 1948, nr 3, poz. 83).

Z mocy prawa prokurator jest uczestnikiem postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie (art. 546 § 2), o odebranie dziecka (art. 598¹), o przyznanie kompensaty przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (art. 8 ust. 6 u.p.k.) oraz w sprawach osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 2 ust. 4 u.p.o.z.p.).

Por. też art. 511 § 2 i art. 572 § 2.

16. Na prawach przysługujących prokuratorowi uczestnikiem postępowania może być Rzecznik Praw Obywatelskich (por. art. 14 pkt 4 w zw. z art. 1 ust. 2 i 3 ustawy o RPO), Rzecznik Praw Dziecka (por. art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o RPD) oraz Rzecznik Praw Pacjenta (por. art. 55 ustawy o RPP).

Zagadnienia szczegółowe

17. Żaden przepis kodeksu postępowania cywilnego nie przewiduje, aby świadkowie czy biegli występujący w sprawie w tym charakterze mogli być uznani za uczestników postępowania. Sam udział tych osób w postępowaniu ubocznym (wpadkowym) nie nadaje im przymiotu uczestnika postępowania w powyższym znaczeniu, skoro nie są

zainteresowani w wyniku sprawy, lecz tylko w rozstrzygnięciu dotyczącej ich kwestii ubocznej (uzasadnienie uchwały SN z dnia 8 lipca 1983 r., III CZP 29/83, OSNCP 1984, nr 2–3, poz. 22 z glosą K. Korzana, OSPiKA 1984, z. 7–8, poz. 145 i omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1986, z. 1, s. 94).

18. Jednakowe usytuowanie, niezależność oraz autonomia wszystkich uczestników wyłącza sens i możliwość stosowania w postępowaniu nieprocesowym znajdujących zastosowanie w procesie przepisów o współuczestnictwie oraz interwencji, zarówno głównej, jak i ubocznej (por. orzeczenie SW dla województwa warszawskiego z dnia 15 lutego 1956 r., III Cr 2517/55, BMS 1957, nr 2, s. 62).
19. Oceny zdolności sądowej i procesowej uczestników postępowania nieprocesowego należy dokonywać na podstawie art. 64–71 (por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 28 stycznia 1985 r., III PZP 1/85, OSNCP 1985, nr 10, poz. 153 z glosą R. Sowińskiego, NP 1989, nr 2–3, s. 228 i omówieniem R. Sowińskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1986, nr 7–8, s. 190). Braki w tej zdolności spowodują – w odniesieniu do wnioskodawcy – odrzucenie wniosku (art. 199 § 1 pkt 3 i § 2 w zw. z art. 13 § 2), natomiast w odniesieniu do uczestnika wskazanego przez wnioskodawcę, zgłaszającego swój udział w sprawie lub wzywanego przez sąd – odmowę dopuszczenia do udziału w postępowaniu (art. 510 § 1).

Por. jednak art. 70 oraz art. 199 § 2.

20. W sprawach o pozbawienie i ograniczenie władzy rodzicielskiej oraz w sprawach o odebranie dziecka dziecko nie jest uczestnikiem postępowania w rozumieniu art. 510 (uchwała SN z dnia 26 stycznia 1973 r., III CZP 101/71, OSNCP 1973, nr 7–8, poz. 118 z aprobowanym komentarzem B. Dobrzańskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1974, nr 3, s. 340; uchwała wywołała jednak również głosy krytyczne, np. W. Siedlecki, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1974, z. 11, s. 138; A. Zieliński, *Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich*, Warszawa 1975, s. 103 lub E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1980, s. 145; por. także uchwałę SN z dnia 3 maja 1979 r., III CZP 14/79, OSNCP 1979, nr 12, poz. 230 z glosą H. Doleckiego, OSPiKA 1981, z. 1, poz. 1 oraz omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1981, z. 1, s. 105).

Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w przytoczonych uchwałach pozostaje aktualny także po wejściu w życie Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.; por. w szczególności art. 12 KPD oraz postanowienie składu siedmiu sędziów SN z dnia 30 stycznia 1996 r., III CZP 172/95, OSNC 1996, nr 7–8, poz. 92). Po wejściu w życie przepisów art. 598¹ i n. k.p.c. należy przyjąć, że nie jest uczestnikiem postępowania „o odebranie” nie tylko dziecko, lecz także każda inna osoba pozostająca pod opieką, w stosunku do której wszczęto to postępowanie.

21. Ojciec osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, jest „zainteresowany” w rozumieniu art. 510 i może wziąć udział w tym postępowaniu w charakterze uczestnika bez potrzeby wykazywania, czy wynik sprawy dotyczy jego praw (postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 1965 r., II CZ 23/65, OSNCP 1966, nr 2, poz. 24). Odmiennie, ale nie-trafnie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 4 października 1966 r., II CR 317/66 (OSNCP 1967, nr 6, poz. 104 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 3, s. 492), w którym przyjęto, że uczestnikami postępowania o ubezwłasnowolnienie mogą być obok osób wymienionych w art. 546 § 1, będących uczestnikami z mocy samego prawa, tylko osoby wymienione w art. 545 § 1 pkt 2, uznane przez ustawodawcę za zainteresowane w rozumieniu art. 510.

Zainteresowanym – bez potrzeby wykazywania, czy wynik sprawy dotyczy jego praw – jest także ojciec osoby mającej być przysposobioną, który został pozbawiony władzy rodzicielskiej (postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 1999 r., I CKN 541/99, OSNC 2000, nr 5, poz. 85 z omówieniem S. Dmowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 2001, nr 9, s. 120).

22. Zainteresowanymi w zgłoszeniu żądania stwierdzenia nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego zarówno w podstawowym trybie przewidzianym w art. 669–677, jak i w trybie szczególnym przewidzianym w art. 679, są nie tylko spadkobiercy lub ich następcy prawni oraz zapisobiorcy z tytułu zapisu windykacyjnego, lecz także wszystkie inne osoby mające interes prawny w prawidłowym wykazaniu następstwa po spadkobiercy (uchwała SN z dnia 11 lutego 1958 r., 3 CO 29/57, OSN 1958, nr 4, poz. 120 oraz uchwała SN z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144; postanowienie SN z dnia 10 maja 1966 r., II CR 205/66, OSNCP 1966, nr 12, poz. 224; postanowienie SN z dnia 24 maja 1966 r., III CR 94/66, OSNCP 1967, nr 1, poz. 16; postanowienie SN z dnia 4 września 1969 r., I CR 422/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 113; postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82, OSNCP 1983, nr 8, poz. 124 z glosą T. Felskiego, OSPiKA 1984, z. 11, poz. 243 i omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1984, z. 10, s. 85; postanowienie SN z dnia 1 czerwca 2000 r., IV CKN 470/00, LEX nr 52484; postanowienie SN z dnia 24 października 2001 r., III CKN 366/00, Prok. i Pr.-wkl. 2002, nr 6, poz. 41; postanowienie SN z dnia 6 lutego 2008 r., II CSK 433/07, LEX nr 497677 oraz postanowienie SN z dnia 28 stycznia 2009 r., IV CSK 361/08, OSNC-ZD 2010, nr A, poz. 9).
23. W sprawie o wpis do rejestru przedsiębiorstw państwowych wzmianki o złożeniu statutu samorządu załogi rada pracownicza jest zainteresowaną w rozumieniu art. 510 (por. uchwałę SN z dnia 28 stycznia 1985 r., III PZP 1/85, OSNCP 1985, nr 10, poz. 153 z glosą R. Sowińskiego, NP 1989, nr 2–3, s. 228 i omówieniem R. Sowińskiego, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1986, nr 7–8, s. 190).
24. W sprawach o zarejestrowanie zmian w statucie związku zawodowego, dotyczących wysokości składek oraz okresu trwania kadencji organów związku, a więc zagadnień

odnoszących się do związku zawodowego, jako organizacji społecznej, zainteresowanym w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 jest związek zawodowy, a nie poszczególni członkowie związku zawodowego (postanowienie SN z dnia 18 września 1986 r., I PRZ 7/86, OSNCP 1987, nr 12, poz. 207).

25. W rozumieniu art. 510 w zw. z art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1881) nie jest zainteresowanym w sprawie o rejestrację związku zawodowego zakład pracy (pracodawca), na którego obszarze ma działać utworzony związek. Z tego względu zakład pracy nie może być dopuszczony w charakterze uczestnika w postępowaniu o rejestrację zakładowej organizacji związkowej (por. postanowienie SN z dnia 15 lutego 1989 r., I PRZ 15/89, OSP 1990, z. 7, poz. 282 z krytyczną glosą Z. Świebody i z aprobowaną glosą W. Masewicza).
26. Spółdzielnia mieszkaniowa jest zainteresowana – w rozumieniu art. 510 – w sprawie o dokonanie wyboru spośród kilku osób zgłaszających roszczenie o przyjęcie do spółdzielni i przydział lokalu (art. 15 ust. 4 u.s.m.); odmiennie, ale nietrafnie, w Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lipca 1987 r., III CZP 35/87, OSNCP 1988, nr 11, poz. 152 z aprobowaną glosą K. Korzana, OSPiKA 1989, z. 5, poz. 113 oraz z krytycznymi glosami M. Malczyk-Herdziny, PiP 1990, z. 4, s. 117 i T. Misiuk, OSP 1991, z. 6, poz. 143.

W sprawie o podział majątku wspólnego, obejmującego spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego, sąd wzywa właściwą gminę do udziału w sprawie, jeśli ma orzec o przyznaniu tego prawa jednemu z małżonków i nakazaniu drugiemu wydanie lokalu (uchwała SN z dnia 13 czerwca 2003 r., III CZP 36/03, OSNC 2004, nr 4, poz. 52; por. także uchwałę SN z dnia 13 czerwca 2003 r., III CZP 40/03, OSNC 2004, nr 6, poz. 89 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2003, nr 7–8, s. 232 oraz uchwałę SN z 24 września 2003 r., III CZP 56/03, OSNC 2004, nr 11, poz. 172 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2003, nr 11–12, s. 262). Jeżeli sprawa o podział majątku wspólnego obejmuje prawo do korzystania z lokalu znajdującego się w zasobach Wojskowej Agencji Mieszkaniowej, przydzielonego jednemu z małżonków jako kwatera, Agencja ma interes prawny we wstąpieniu do tej sprawy w charakterze uczestnika (postanowienie SN z dnia 23 lutego 2012 r., V CZ 117/11, OSNC-ZD 2013, nr C, poz. 54).

27. W sprawie o ustalenie treści aktu małżeństwa na wniosek jednego ze współmałżonków (art. 40 p.a.s.c.) sąd powinien wezwać do udziału w sprawie drugiego współmałżonka jako osobę niewątpliwie zainteresowaną (por. orzeczenie SN z dnia 5 sierpnia 1947 r., C 958/47, OSN 1948, nr 2, poz. 44).
28. Starosta, który przekazuje sądowi sprawę o rozgraniczenie (art. 33 i 34 p.g.k.), nie jest uczestnikiem postępowania (por. uchwałę SN z dnia 20 maja 1966 r., III CZP 23/66, OSNCP 1966, nr 11, poz. 185 oraz postanowienie SN z dnia 13 maja 1969 r.,

II CZ 43/69, OSNCP 1970, nr 4, poz. 63 z krytyczną glosą B. Dobrzańskiego, NP 1970, nr 11 s. 1685 i omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 2, s. 351; *idem*, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1971, z. 7, s. 137), a wnioskodawcą w tej sprawie pozostaje osoba, która żądała wszczęcia postępowania o rozgraniczenie przed starostą (uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 30 października 2014 r., III CZP 48/14, OSNC 2015, nr 3, poz. 27; por. uchwałę SN z dnia 18 lutego 1983 r., III CZP 2/83, OSNCP 1983, nr 10, poz. 152 z aprobowaną glosą A. Irli, NP 1985, nr 6, s. 100 oraz postanowienie SN z dnia 6 marca 1998 r., III CKU 112/97, OSNC 1998, nr 10, poz. 169; inaczej, ale nietrafnie, w orzeczenie SN z dnia 19 lutego 1971 r., III CRN 470/70, RPEiS 1971, z. 4, s. 255).

Nie jest uczestnikiem postępowania o rozgraniczenie osoba korzystająca z cudzej nieruchomości w zakresie przejazdu i przechodu. Do zainteresowanych w sprawie o rozgraniczenie nieruchomości, poza właścicielami, wieczystymi użytkownikami i posiadaczami samoistnymi, jeżeli domniemanie przemawia za tym, że posiadanie jest zgodne ze stanem prawnym (art. 341 k.c.), należą natomiast także osoby, którym przysługują inne prawa rzeczowe do korzystania z gruntu, których realizacja jest zależna od jego rozmiaru (uzasadnienie uchwały SN z dnia 13 kwietnia 1988 r., III CZP 23/88, OSNCP 1989, nr 9, poz. 137).

29. W sprawie o stwierdzenie zasiedzenia posiadacz zależny jest zainteresowanym w rozumieniu art. 510 (uchwała SN z dnia 18 grudnia 1974 r., III CZP 88/74, OSNCP 1976, nr 1, poz. 4 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 4, s. 124). Może nim być także najemca części zasiadywanej nieruchomości (postanowienie SN z dnia 28 października 2011 r., I CZ 87/11, Rej. 2012, nr 12, s. 159).
30. Osoba korzystająca z cudzej nieruchomości w zakresie przechodu nie jest zainteresowanym – w rozumieniu art. 510 § 1 – w sprawie o stwierdzenie nabycia prawa własności tej nieruchomości przez posiadacza samoistnego. Oceniając zainteresowanie takiej osoby, należy mieć na względzie, że jej uprawnienie do korzystania z gruntu nie wpływa z prawa podmiotowego (ograniczonego prawa rzeczowego), lecz pozostaje jedynie w sferze faktów, zatem wynik postępowania nie dotyczy jej praw (por. uchwałę SN z dnia 11 września 1991 r., III CZP 79/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 69 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1994, nr 3, s. 80).
31. W postępowaniu o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości na podstawie nieobowiązującej obecnie ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250 z późn. zm.) zainteresowanym bezpośrednio jest posiadacz samoistny oraz dotychczasowy właściciel, natomiast za zainteresowanych pośrednio należy uważać np. osoby, które mają nieruchomość w posiadaniu z tytułu umowy albo na innej podstawie prawnej. Fakt, że omawiane sprawy dotyczą własności nieruchomości, przemawia za przyjęciem zainteresowa-

nia, o jakim mowa w art. 510 § 1, także w odniesieniu do osób, którym przysługują niektóre służebności gruntowe albo osobiste, np. służebność komunikacji, czerpania wody, wypasu (uzasadnienie uchwały SN z dnia 11 września 1991 r., III CZP 79/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 69 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1994, nr 3, s. 80).

32. W sprawie o rozgraniczenie działki zaliczonej do dróg gminnych w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 4 i art. 7 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 460 z późn. zm.), której stan prawny nie jest uregulowany, zainicjowanej wnioskiem gminy władającej nieruchomości obejmującą tę działkę, konieczne jest ustalenie właściciela tej działki i wezwanie go do udziału w sprawie jako uczestnika postępowania (por. uchwałę SN z dnia 10 maja 1994 r., III CZP 62/94, OSNCP 1994, nr 11, poz. 219 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*, PS 1998, nr 2, s. 114).
33. Notariusz nie jest uczestnikiem postępowania w sprawie o wydanie wypisu sporządzonego w jego kancelarii aktu notarialnego osobom, które nie były stronami czynności i dla których nie zastrzeżono w akcie prawa otrzymania wypisu (art. 110 § 2 pr. not.; por. orzeczenie SN [bez daty], C.I. 2933/35, PS 1937, poz. 82).
34. Spadkobierca właściciela nieruchomości uprawniony jest do postawienia wniosku o wpisanie w księdze wieczystej innej osoby, na którą w drodze dalszego następstwa prawnego przeszła własność nieruchomości, chociażby prawa spadkowe wnioskodawcy nie były ujawnione w księdze wieczystej (postanowienie SN z dnia 19 grudnia 1968 r., III CZP 113/68, OSNCP 1969, nr 6, poz. 119 z aprobowaną glosą S. Breyera, OSPiKA 1969, z. 7–8, poz. 168 oraz z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*, NP 1969, nr 11–12, s. 1717 i *Przegląd orzecznictwa*, NP 1970, nr 6, s. 896).
35. W uchwale z dnia 24 września 1986 r., III CZP 63/86 (OSNCP 1987, nr 10, poz. 151) Sąd Najwyższy przyjął, że w postępowaniu o założenie księgi wieczystej (art. 61 ust. 1 u.k.w.h.), wszczętym w związku z koniecznością dokonania w księdze wieczystej wpisu wniosku o egzekucję z tej nieruchomości (art. 924 k.p.c.), wnioskodawcą może być wierzyciel. Należy jednak zaznaczyć, że obecnie, po umieszczeniu w kodeksie postępowania cywilnego przepisów normujących postępowanie wieczystoksięgowe, nie istnieje osobne postępowanie o założenie księgi wieczystej; założenie księgi następuje automatycznie z chwilą dokonania pierwszego wpisu (art. 626⁸ § 10). Zob. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122 z późn. zm.).
36. Odwołany członek zarządu spółdzielni nie jest zainteresowanym w sprawie o wpis do rejestru spółdzielni imion i nazwisk członków nowego zarządu (uchwała SN z dnia

19 października 2000 r., III CZP 20/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 26). Sąd Najwyższy przypomniał, że wpisy do rejestru spółdzielni mają w zasadzie charakter deklaracyjny, a więc stwierdzają jedynie istniejący stan prawny, ukształtowany innym, wcześniejszym zdarzeniem prawnym. Charakter deklaracyjny ma również wpis każdej zmiany danych w postaci m.in. imion i nazwisk członków zarządu. Zdarzeniem prawnym, będącym źródłem nabycia lub utraty przez określoną osobę uprawnień członka zarządu spółdzielni, jest uchwała właściwego organu spółdzielni, określonego w art. 49 § 2 pr. spółdz., o wyborze bądź odwołaniu członka zarządu, a nie wpis do rejestru spółdzielni zmian, będący jedynie bezpośrednim, choć obligatoryjnym następstwem podjęcia wspomnianej uchwały. Odwołany członek zarządu spółdzielni nie jest więc osobą zainteresowaną w rozumieniu art. 510 § 1, gdyż wynik postępowania rejestrowego nie obejmuje praw, które zostały już wcześniej ukształtowane uchwałą właściwego organu spółdzielni, pozbawiającą tę osobę członkostwa w zarządzie.

37. W sprawie o powierzenie dalszego wykonywania umowy, o którym mowa w art. 9 ust. 3 u.w.l., przez innego wykonawcę na koszt i niebezpieczeństwo właściciela gruntu, osoba, której sąd powierzył dalsze wykonanie umowy, powinna być uczestnikiem postępowania (uchwała SN z dnia 16 maja 2008 r., III CZP 35/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 92).
38. Wierzyciel spadkodawcy, będący uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po nim, ma interes prawny w uczestnictwie w sprawie z wniosku spadkobiercy o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku (postanowienie SN z dnia 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11, M. Pr. Bank. 2013, nr 10, s. 53 z omówieniem M. Bączyka).
39. W razie braku podstaw do pokrycia wynagrodzenia kuratora osoby częściowo ubezwłasnowolnionej na podstawie art. 179 § 1 k.r.o., wynagrodzenie to jest pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej (art. 162 § 3 w zw. z art. 178 § 2 k.r.o. i art. 53a u.p.s.). W postępowaniu o przyznanie tego wynagrodzenia kuratorowi osoby częściowo ubezwłasnowolnionej zainteresowanym jest gmina, na której spoczywa obowiązek wypłaty tego wynagrodzenia (uchwała SN z dnia 28 marca 2014 r., III CZP 6/14, OSNC 2015, nr 1, poz. 5).
40. Szpital psychiatryczny, który zgodnie z art. 23 ust. 4 u.o.z.p. zawiadomił sąd opiekuńczy o przyjęciu do szpitala osoby chorej psychicznie bez jej zgody, nie jest uczestnikiem postępowania wszczętego przez sąd na podstawie art. 25 ust. 1 u.o.z.p. (postanowienie SN z dnia 14 listopada 2014 r., I CSK 653/14, OSNC 2015, nr 12, poz. 143 z krytyczną glosą J. Ciechorskiego, OSP 2015, z. 7–8, poz. 76).

Por. także P. Ryłski, *Uczestnictwo szpitala psychiatrycznego w postępowaniu dotyczącym przyjęcia osoby do tego szpitala bez jej zgody*, PPC 2015, nr 4, s. 632 i n.

41. W sprawie o separację lub jej zniesienie zainteresowanymi w rozumieniu art. 510 § 1 są wyłącznie małżonkowie.

Art. 511. [Treść wniosku]

§ 1. Wniosek o wszczęcie postępowania powinien czynić zadość przepisom o pozwie, z tą zmianą, że zamiast pozwanego należy wymienić zainteresowanych w sprawie.

§ 2. Do wniosków prokuratora o wszczęcie postępowania nie stosuje się przepisów art. 55 i 56.

1. Artykuł 511 § 1 ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich wniosków inicjujących postępowanie nieprocesowe. Niekiedy jednak – w odniesieniu do wybranych rodzajów spraw – ustawodawca stawia dodatkowe wymagania, których spełnienie bliżej wyjaśnia istotę zgłoszonego żądania oraz przyczynia się do szybszego nadania sprawie biegu (art. 529 § 1, art. 598¹⁹, art. 607, art. 610² § 1, art. 617, art. 626 § 1, art. 680 i 693, a w przepisach szczególnych np. art. 2 dekretu z dnia 7 lipca 1945 r. o odtworzeniu dyplomów i świadectw z ukończenia nauki, Dz. U. Nr 27, poz. 164 z późn. zm.; art. 5 d.u.u.d.; art. 30 ust. 1 u.o.z.p.; art. 12 ust. 4 i art. 13 ust. 3 u.p.p.p.; art. 9 u.p.o.z.p. albo art. 340 § 2 k.m.).

Szczególne wymagania formalne dla wniosku o wszczęcie postępowania zostały postawione w art. 626² § 1. Zgodnie z tym przepisem wniosek o wpis w księdze wieczystej składa się na urzędowym formularzu, chyba że został on zawarty w akcie notarialnym, który notariusz przekazał sądowi na podstawie art. 92 § 4 pr. not. Na urzędowym formularzu składa się także wniosek o przyznanie kompensaty przysługującej na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 325); por. art. 9 ust. 5 w zw. z art. 8 ust. 1 u.p.k. wraz z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 września 2005 r. w sprawie wniosku o przyznanie kompensaty, Dz. U. Nr 177, poz. 1476 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 585 § 2¹ we wniosku o przysposobienie należy wskazać także ośrodek adopcyjny, w którym przysposabiający był objęty postępowaniem adopcyjnym przewidzianym w art. 154 i n. u.w.r.

2. Przepisy o pozwie (art. 187 w zw. z art. 126 § 1 i 2) należy stosować odpowiednio, z uwzględnieniem specyfiki postępowania nieprocesowego, wyrażającej się brakiem stron oraz niemożnością orzekania zaocznego oraz nadania orzeczeniu rygoru natychmiastowej wykonalności (por. art. 513 i 521).
3. Jest oczywiste, że nazwa pisma (oznaczenie lub zatytułowanie) nie określa jego rzeczywistego charakteru (por. art. 130 § 1 zdanie drugie w zw. z art. 13 § 2). Zatem

każde pismo spełniające wymagania formalne i zawierające żądanie wszczęcia postępowania w sprawie przynależnej do trybu nieprocesowego spełni funkcję wniosku w rozumieniu art. 511 w zw. z art. 506, choćby było zatytułowane „pozew”, „podanie”, „prośba” lub podobnie (por. orzeczenie SN z dnia 17 marca 1951 r., C 482/50, OSN 1952, nr 3, poz. 65).

4. Do wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego należy dołączyć tyle jego odpisów, ilu jest uczestników postępowania (por. orzeczenie SN z dnia 1 lutego 1950 r., Po.C. 305/49, PN 1950, nr 7–8, s. 128).
5. Jeżeli wniosek o wszczęcie postępowania nie odpowiada wymaganiom formalnym, należy stosować art. 130 w zw. z art. 13 § 2, chyba że wniosek podlegał sporządzeniu na urzędowym formularzu, gdyż wtedy ma zastosowanie art. 130¹ § 1¹ w zw. z art. 13 § 2.

Do wymagania oznaczenia przez wnioskodawcę – zamiast pozwanego – zainteresowanych w sprawie należy podchodzić liberalnie. Zasadniczo wnioskodawca jest zobowiązany wskazać tylko te osoby, które zna i o których wie, że mają interes prawny w załatwieniu sprawy, dlatego też jeżeli sąd uzna, że uczestnikami powinny być jeszcze inne osoby, powinien wezwać je do udziału w sprawie na podstawie art. 510 § 2 (por. też art. 609 § 2); stosowanie art. 130 nie jest w takiej sytuacji uzasadnione.

W wielu sprawach nie jest już na wstępie postępowania możliwe dokładne określenie żądania, gdyż będzie się ono mogło ukształtować dopiero po wyrażeniu stanowiska przez pozostałych uczestników oraz po przeprowadzeniu dowodów. W tym wypadku zatem sąd nie może stawiać wnioskodawcy wymagań przerastających jego możliwości.

Oczywiście wadliwość wniosku nie może być podstawą jego zwrotu w sytuacji, w której sąd może (musi) wszcząć postępowanie z urzędu.

6. Stosowanie art. 130 jest wyłączone w odniesieniu do wniosków dotyczących potrzeby przyjęcia do szpitala psychiatrycznego (art. 30 ust. 1 w zw. z art. 29 ust. 2 i 3 u.o.z.p.).
7. W związku z uchyleniem art. 188 nie jest dopuszczalne, także w postępowaniu nieprocesowym, ustne zgłoszenie wniosku przez wnioskodawcę zwolnionego od kosztów i działającego bez adwokata.
8. Prokurator, składając wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, nie wskazuje osoby, na której rzecz zgłasza wniosek, natomiast obowiązany jest wymienić osoby zainteresowane w sprawie. Nie ma zastosowania w postępowaniu nieprocesowym – jako bezprzedmiotowy – art. 56. Por. też uwagę 12 do art. 506 oraz uwagę 14 do art. 510.

Art. 511¹. [Zwrot wniosku nieopłaconego]

§ 1. W postępowaniu wieczystoksięgowym oraz w postępowaniach rejestrowych wniosek podlegający opłacie stałej, który nie został należycie opłacony, przewodniczący zwraca bez wezwania o uiszczenie tej opłaty. W zarządzeniu o zwrocie pisma należy wskazać wysokość należnej opłaty stałej.

§ 2. W terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma z przyczyn określonych w § 1 wnioskodawca może uiścić brakującą opłatę. Jeżeli opłata została wniesiona we właściwej wysokości, wniosek wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. Skutek taki nie następuje w razie kolejnego zwrotu wniosku z tej samej przyczyny.

1. Zgodnie z art. 130² § 1 pismo wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, które nie zostało należycie opłacone, choć podlegało opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu, podlega zwrotowi bez wezwania o uiszczenie tej opłaty. Surowy rygor zwrotu pisma, co jasno wynika z tego przepisu, dotyczy tylko pism wnoszonych przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, w związku z czym należy stwierdzić, że jest to przepis szczególny w stosunku do art. 130 § 1.

Komentowany przepis, dotyczący postępowania wieczystoksięgowego (por. art. 626¹ i n.) oraz postępowania rejestrowych (por. art. 694¹ i n., a także przepisy innych aktów normujących postępowania rejestrowe), jest przepisem szczególnym zarówno w stosunku do art. 130 § 1, jak i do art. 130¹ § 1¹, ustanawia bowiem surowy rygor zwrotu pisma niezależnie od tego, kto je wnosi – sama strona (uczestnik) czy jej pełnomocnik, a także niezależnie od tego, jakiej opłacie pismo podlega. Poza tym przepis ten nie dotyczy pism w ogóle, lecz tylko wniosków – konkretnie wniosków o wpis.

2. Nie budzi wątpliwości, że „wniosek, który nie został należycie opłacony” to taki wniosek, który opłacono opłatą niższą niż należna lub którego w ogóle nie opłacono. Jeżeli uiszczono opłatę wyższą niż należna, wniosek jest opłacony należycie, a nadwyżka podlega zwrotowi na koszt wnioskodawcy (art. 80 ust. 2 u.k.s.c.).
3. Zwracając pismo, w zarządzeniu należy wskazać wysokość należnej opłaty, co ma ułatwić wnioskodawcy uiszczenie opłaty bez narażania się na kolejny zwrot pisma. Trzeba przyjąć, że jeżeli przewodniczący popełni omyłkę i w zarządzeniu zwrotu określi błędnie wysokość opłaty, którą wnioskodawca uiści, kolejny zwrot nie jest już dopuszczalny. Oczywiście przewodniczący może i powinien naprawić swój błąd, jednak wtedy – zgodnie z art. 130 § 1 w zw. z art. 13 § 2 – wezwie wnioskodawcę do uiszczenia właściwej opłaty (brakującej różnicy) pod rygorem zwrotu pisma. Dopiero niezastosowanie się do wezwania spowoduje zwrot pisma.

4. Jeżeli wnioskodawca, któremu zwrócono wniosek, uiszcza należną opłatę w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie, wniosek wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. Skutek taki nie następuje w razie kolejnego zwrotu wniosku z tej samej przyczyny (art. 130 § 2).

Art. 512. [Cofnięcie wniosku]

§ 1. Po rozpoczęciu posiedzenia albo po złożeniu przez któregokolwiek z uczestników oświadczenia na piśmie cofnięcie wniosku jest skuteczne tylko wtedy, gdy inni uczestnicy nie sprzeciwili się temu w terminie wyznaczonym.

§ 2. Cofnięcie wniosku o wszczęcie postępowania jest bezskuteczne w sprawie, której wszczęcie mogło nastąpić z urzędu.

1. Wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego może być bez żadnych ograniczeń cofnięty do czasu rozpoczęcia posiedzenia (ściślej rozprawy lub posiedzenia, zazwyczaj jawnego), chyba że wcześniej którykolwiek z uczestników złożył oświadczenie na piśmie. Chodzi tutaj o każdy rodzaj oświadczenia pisemnego, dotyczącego istoty sprawy albo tylko kwestii formalnych, złożonego z inicjatywy uczestnika albo na wezwanie sądu. Nie jest również ważna treść oświadczenia, może więc ono wyrażać zarówno opozycję w stosunku do twierdzeń i żądań wniosku, jak i ich afirmację.

W razie kolizji czasowej należy przyjąć, że pisemne oświadczenie uczestnika zostało złożone z chwilą pozostawienia w biurze podawczym sądu lub z chwilą oddania w polskiej placówce pocztowej operatora wyznaczonego.

2. Rozpoczęcie posiedzenia jest równoznaczne z wywołaniem sprawy w rozumieniu art. 210 § 1. Wywołanie sprawy polega na ogłoszeniu przez sędziego przewodniczącego, na sali rozpraw, przystąpienia do rozpatrywania sprawy ze wskazaniem stron (uczestników) postępowania i przedmiotu sprawy (por. uwagi do tego artykułu; por. także postanowienie SN z dnia 18 lutego 1982 r., IV CZ 15/82, OSPiKA 1983, z. 1, poz. 6 z glosą W. Siedleckiego oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1984, z. 10, s. 87; postanowienie SN z dnia 3 maja 1984 r., IV PZ 37/84, OSNCP 1985, nr 2–3, poz. 32 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1986, z. 12, s. 82 oraz wyrok SN z dnia 1 grudnia 2004 r., III CK 15/04, IC 2005, nr 10, s. 52).
3. Po rozpoczęciu posiedzenia lub po złożeniu oświadczenia na piśmie przez choćby jednego z uczestników cofnięcie wniosku jest skuteczne tylko wtedy, gdy inni uczestnicy nie wyrazili przeciwko temu sprzeciwu. Przez pojęcie „inni uczestnicy” należy rozumieć wszystkich – z pominięciem wnioskodawcy – uczestników postępowania, a więc także uczestników (uczestnika), którzy złożyli oświadczenie, niezależnie od jego treści.

4. Termin do złożenia sprzeciwu jest terminem sądowym, do którego mają zastosowanie art. 164 i 166 w zw. z art. 13 § 2. Jego wyznaczenie jest możliwe w dwu sytuacjach: gdy cofnięcie wniosku nastąpiło w trakcie posiedzenia, na którym nie byli obecni wszyscy uczestnicy lub gdy wnioskodawca cofnął wniosek w piśmie procesowym złożonym poza posiedzeniem.
5. O cofnięciu wniosku sąd powinien zawiadomić uczestników, wyznaczając im stosowny termin oraz pouczając, że brak sprzeciwu w tym terminie będzie poczytany za zgodę na umorzenie postępowania. Zgłoszenie sprzeciwu przez choćby jednego uczestnika czyni cofnięcie wniosku bezskutecznym.
6. Artykuł 512 § 1 – odmiennie niż art. 203 § 1 – nie czyni różnicy między cofnięciem wniosku ze zrzeczeniem się roszczenia a cofnięciem dokonany bez takiego zrzeczenia. W związku z tym trzeba uznać, że w okolicznościach przewidzianych w art. 512 § 1 zgoda (brak sprzeciwu) uczestników na cofnięcie wniosku jest zawsze konieczna (inaczej W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 65; natomiast zdaniem E. Warzochy [*Cofnięcie powództwa oraz wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1977, s. 78] w wypadku cofnięcia wniosku element zrzeczenia się w ogóle nie występuje). W postanowieniu z dnia 26 stycznia 2012 r., III CSK 147/11 (OSNC 2012, nr 7–8, poz. 96 z glosą M. Rzewuskiego, Pal. 2013, nr 3–4, s. 187) Sąd Najwyższy trafnie przyjął, że do cofnięcia wniosku w postępowaniu nieprocesowym art. 203 § 1 nie ma zastosowania. Pogląd ten został łagodnie zakwestionowany przez P. Ryłskiego, *Cofnięcie wniosku wraz ze zrzeczeniem się roszczenia w postępowaniu nieprocesowym*, PPC 2013, nr 2, s. 255 i n.
7. W art. 512 nie zostały unormowane procesowe i materialnoprawne skutki cofnięcia wniosku, toteż znajduje tu odpowiednie zastosowanie art. 203 § 2–4. W szczególności więc sąd uzna za niedopuszczalne cofnięcie (ograniczenie) wniosku wtedy, gdy okoliczności sprawy wskazują, że wymienione czynności są niezgodne z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierzają do obejścia prawa (por. postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1981 r., I PR 94/80, OSNCP 1981, nr 12, poz. 247 lub postanowienie SN z dnia 10 lipca 2002 r., II CKN 155/01, IC 2002, nr 11, s. 46).
8. Jeżeli skuteczne cofnięcie wniosku nastąpiło po wydaniu postanowienia co do istoty sprawy, ale jeszcze przed jego uprawomocnieniem się i zaskarżeniem, sąd uchyli to postanowienie i postępowanie umorzy (art. 332 § 2 w zw. z art. 13 § 2).
9. Bezskuteczne jest cofnięcie wniosku w sprawie, w której wszczęcie mogło nastąpić z urzędu, albowiem tam, gdzie ustawa przewiduje wszczęcie postępowania tylko z urzędu, wniosek – jeśli zostanie złożony – może być potraktowany jedynie jako bodziec do podjęcia działania przez sąd z urzędu (por. uwagi 11 i 16–20 do art. 506).

10. Artykułu 512 § 1 nie stosuje się w sprawie o separację na zgodny wniosek małżonków oraz w sprawie o zniesienie separacji w razie cofnięcia wniosku (por. art. 567² § 1).
11. Zgodnie z art. 626⁵ cofnięcie wniosku o wpis prawa własności nie jest dopuszczalne, jeżeli z treści wniosku i dołączonych doń dokumentów wynika, że nastąpiła zmiana prawa własności.

Art. 513. [Niestawiennictwo uczestników]

Niestawiennictwo uczestników nie tamuje rozpoznania sprawy. Przepisów o wyroku zaocznym nie stosuje się.

1. W postępowaniu nieprocesowym nie funkcjonuje pojęcie zaoczności orzekania w takim rozumieniu, w jakim znane jest w procesie (art. 339–349); każde postanowienie co do istoty sprawy jest orzeczeniem „ocznym”, „oczywistym”, choćby uczestnicy – osoby, przeciw którym skierowano wniosek – nie wzięli udziału w sprawie ani nie złożyli odpowiedzi na wniosek. W związku z tym, przy bezczynności uczestników, niedopuszczalne jest także przyjmowanie domniemania prawdziwości twierdzeń wnioskodawcy o faktach przytoczonych we wniosku (i innych pismach procesowych), nawet jeśli nie budzą one wątpliwości co do zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy. W każdym wypadku niezbędne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego w myśl reguł określonych w art. 227–309 w zw. z art. 515 i 13 § 2.
2. O każdym posiedzeniu sąd obowiązany jest zawiadomić wszystkich uczestników postępowania (por. jednak art. 547 § 1 k.p.c. oraz art. 44 u.o.z.p.).

Niestawiennictwo uczestników nie stoi na przeszkodzie rozpoznaniu sprawy, a w wypadku nieobecności wnioskodawcy nie może być powodem zawieszenia postępowania (por. art. 177 § 1 pkt 5).

Art. 514. [Rozprawa]

§ 1. Rozprawa odbywa się w wypadkach wskazanych w ustawie. W innych wypadkach wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu. Mimo niewyznaczenia rozprawy sąd przed rozstrzygnięciem sprawy może wysłuchać uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądać od nich oświadczeń na piśmie.

§ 2. Jednakże nawet w wypadkach, gdy ustawa wymaga przeprowadzenia rozprawy, sąd może, bez wzywania zainteresowanych do udziału w sprawie, oddalić wniosek na posiedzeniu niejawnym, jeżeli z treści wniosku wynika oczywisty brak uprawnień wnioskodawcy.

1. W postępowaniu nieprocesowym, inaczej niż w procesie (art. 148), regułą jest rozpoznanie sprawy bez rozprawy. Obowiązek wyznaczenia rozprawy stanowi wyjątek od zasady i zachodzi tylko wtedy, gdy tak wyraźnie stanowi szczególny przepis ustawy (por. orzeczenie SN z dnia 24 maja 1949 r., C 487/49, PiP 1950, z. 1, s. 118 z głosami B. Dobrzańskiego, PiP 1950, z. 1, s. 118 oraz J. Witeckiego, PiP 1950, z. 1, s. 118). W innych wypadkach wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu, przy czym nie może to być uznanie dowolne. Trzeba więc przyjąć, że wyznaczenie rozprawy powinno nastąpić zawsze wtedy, gdy przyczyni się to do prawidłowego i bardziej wnikliwego rozpoznania sprawy.
2. Jeżeli ustawa nie przewiduje obowiązkowej rozprawy, a sąd nie postanowi jej wyznaczyć, sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym. Uchwałą z dnia 26 stycznia 2012 r., III CZP 83/11 (OSNC 2012, nr 7–8, poz. 82 z aprobowaną glosą K. Markiewicza, PS 2012, nr 10 s. 112. i omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2012, nr 5–6, s. 196) Sąd Najwyższy usunął narastającą w tej kwestii niepewność piśmiennictwa lansującego pogląd, że jeżeli ustawa nie wymaga rozprawy, obowiązkowe jest wyznaczenie posiedzenia jawnego (por. np. K. Lubiński, *Istota i charakter prawny działalności sądu w postępowaniu nieprocesowym*, Toruń 1985, s. 272). Niepewność ta w zasadzie nie występowała w praktyce, gdyż sądy – począwszy od chwili wejścia w życie kodeksu postępowania cywilnego – rozpoznawały sprawy należące do postępowania nieprocesowego, w których rozprawa nie była obowiązkowa, na posiedzeniu niejawnym. Sąd Najwyższy stwierdził, że w postępowaniu nieprocesowym problematyka posiedzeń została unormowana inaczej niż w procesie. Interpretacja art. 514 prowadzi także do wniosku, że zawarte w nim unormowanie ma charakter autonomiczny, samodzielny i kompletny, w związku z czym nie jest uzasadnione sięganie – przez art. 13 § 2 – do art. 148 w celu oceny, na jakim *forum* następuje rozpoznanie sprawy; tym *forum* w postępowaniu nieprocesowym jest wyłącznie rozprawa i posiedzenie niejawne, natomiast nie ma w nim miejsca na posiedzenie jawne, nieróżniące się zasadniczo od rozprawy i niestanowiące w tym postępowaniu użytecznego sposobu rozpoznawania spraw (por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 21 czerwca 1966 r., III CZP 47/66, OSNCP 1967, nr 1, poz. 7 z glosą J. Jodłowskiego, PiP 1967, z. 8–9, s. 430; uzasadnienie uchwały SN z dnia 21 kwietnia 1971 r., III CZP 19/71, OSNCP 1971, nr 10, poz. 172 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1972, z. 10, s. 119; uzasadnienie uchwały SN z dnia 7 marca 1979 r., III CZP 96/78, OSNCP 1979, nr 9, poz. 164; uzasadnienie uchwały SN z dnia 27 lutego 2002 r., III CZP 3/02, OSNC 2002, nr 12, poz. 145 z aprobowaną glosą W. Ślęgiewicza, PS 2003, nr 5, s. 171 oraz omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*, Pal. 2002, nr 5–6, s. 156; a także postanowienie SN z dnia 18 kwietnia 2013 r., III CZP 10/13, OSNC-ZD 2014, nr B, poz. 23). Oczywiście w postępowaniu nieprocesowym sąd może wyznaczyć posiedzenie jawne, np. w celu wysłuchania uczestników albo ogłoszenia postanowienia co do istoty sprawy (art. 326 § 2 w zw. z art. 13 § 2), ale nie w celu rozpoznania sprawy.

3. Rozpoznanie skargi kasacyjnej w sprawach nieprocesowych podlega regulacji ujętej w art. 398¹¹ § 1, a rozpoznanie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia – regulacji zawartej w art. 424¹⁰ zdanie drugie. Unormowania te wyłączają stosowanie art. 514 (por. art. 398¹² i art. 424¹² w zw. z art. 391 § 1). Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym, chyba że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, a skarżący złożył w skardze wniosek o rozpoznanie jej na rozprawie; w każdej sprawie możliwe jest wyznaczenie rozprawy, jeżeli przemawiają za tym inne względy, np. precedensowy charakter sprawy lub duże zainteresowanie opinii publicznej. Z kolei skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, chyba że ważne względy przemawiają za wyznaczeniem rozprawy. Tymi względami w tym wypadku może być – podobnie jak przy skardze kasacyjnej – precedensowy charakter sprawy lub duże zainteresowanie opinii publicznej, a także np. poważne zagadnienie prawne.
4. Przy rozpoznawaniu spraw należących do trybu nieprocesowego i rozważaniu o podjęciu decyzji co do wyznaczenia rozprawy należy mieć na względzie, że w tym postępowaniu interes publiczny jest silniejszy niż w procesie, który ma zazwyczaj charakter prywatnoprawny. Także o wiele częściej niż w procesie zapadają w tym postępowaniu orzeczenia o charakterze konstytutywnym, tworzące bądź kształtujące stosunki prawne. Z tego też powodu w sprawach, w których wyraźnie zaznacza się pierwiastek publicznoprawny (np. z zakresu prawa osobowego, o odtworzenie dokumentów), sąd nie może ograniczać się tylko do badania i uwzględniania faktów wskazywanych przez wnioskodawcę i uczestników, lecz powinien dociekać z urzędu, czy nie zachodzą dalsze okoliczności mogące mieć wpływ na wynik sprawy. Podstawą działania sądu z urzędu jest – po uchyleniu § 2 w art. 3 – art. 232 zdanie drugie w zw. z art. 13 § 2.
5. Rozprawa w postępowaniu nieprocesowym przebiega niemal tak samo jak rozprawa w postępowaniu procesowym. Rozpoczyna się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy najpierw wnioskodawca, a potem pozostali uczestnicy zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie. Ponadto rozprawa obejmuje, stosownie do okoliczności, postępowanie dowodowe i roztrząsanie jego wyników. Sąd poucza uczestników występujących w sprawie bez adwokata, radcy prawnego lub radcy Prokuraturii Generalnej o treści art. 162, 217, 229 i 230 w zw. z art. 13 § 2; pouczenie co do treści i znaczenia tych przepisów jest obligatoryjne, a uchybienia w tym zakresie mogą mieć doniosłe skutki z punktu widzenia kontroli instancyjnej oraz kontroli kasacyjnej. Jeżeli zajdzie potrzeba, należy udzielać uczestnikom innych odpowiednich pouczeń i wskazówek, a gdy są nieobecni, przewodniczący powinien zrelacjonować ich wnioski, twierdzenia i dowody, jeśli zostały w aktach sprawy udokumentowane. Stosownie do okoliczności sąd zwraca także uwagę na celowość ustanowienia pełnomocnika.

Sąd na rozprawie przez zadawanie pytań uczestnikom dąży do tego, aby strony przytoczyły lub uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie oraz udzieliły wyjaśnień

koniecznych do zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń. W ten sam sposób sąd dąży do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, które są sporne (por. art. 210 i 212).

6. Rozprawa jest obligatoryjna w sprawach:

- 1) w przedmiocie ubezwłasnowolnienia (art. 555);
- 2) o stwierdzenie, czy okoliczność przedstawiona przez kierownika urzędu stanu cywilnego wyłącza zawarcie małżeństwa (art. 564);
- 3) o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami (art. 567 § 3 w zw. z art. 688 i 608);
- 4) o powierzenie wykonywania, ograniczenie, zawieszenie, pozbawienie i przywrócenie władzy rodzicielskiej, ustalenie, ograniczenie albo zakazanie kontaktów z dzieckiem (art. 579);
- 5) o przysposobienie (art. 586 § 1);
- 6) o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598⁴);
- 7) z zakresu prawa rzeczowego (art. 608), z wyjątkiem spraw dotyczących zarządu związanego ze współwłasnością i użytkowaniem, jeżeli nie dotyczą kwestii przewidzianych w art. 199, 201 i 202 k.c. (art. 616), przy czym w sprawach o przepadek rzeczy będących towarami, które na podstawie przepisów prawa celnego podlegają przepadkowi, wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu (art. 610⁴);
- 8) o wyjawienie przedmiotów spadkowych (art. 656);
- 9) o orzeczenie separacji na zgodny wniosek lub o jej zniesienie (art. 567³ i 567⁴);
- 10) o stwierdzenie nabycia spadku (art. 669);
- 11) o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku (art. 679 w zw. z art. 688);
- 12) o dział spadku (art. 608 w zw. z art. 683 i 688);
- 13) o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 690);
- 14) o rozstrzygnięcie sporu między radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa, między organami przedsiębiorstwa a organem założycielskim przedsiębiorstwa oraz między organami przedsiębiorstwa a organem sprawującym nadzór nad przedsiębiorstwem (art. 691⁷);
- 15) o ustanowienie i podział funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie (art. 342 § 1 i art. 343 § 1 k.m.);
- 16) o rozwiązanie spółki (art. 21 § 5 k.s.h.) oraz o połączeniu spółek w okolicznościach przewidzianych w art. 516¹⁸ § 2 pkt 3 k.s.h.;
- 17) o orzeczenie pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu (art. 373, 374 i 376 pr. upadł.);
- 18) o orzeczenie o obowiązku poddania się osoby leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego (art. 29 u.w.t.p.a.);

- 19) o stwierdzenie, że organ związku zawodowego rolników indywidualnych prowadzi działalność sprzeczną z Konstytucją lub innymi ustawami (art. 9 u.z.z.r.i.);
 - 20) z zakresu ochrony zdrowia psychicznego (art. 45 ust. 1 u.o.z.p.);
 - 21) ze sprzeciwu państwowej osoby prawnej od rozstrzygnięcia Ministra Skarbu Państwa, o którym mowa w art. 5c ust. 6 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 154);
 - 22) o wykreślenie wpisu partii politycznej z ewidencji (art. 38c u.p.pol.);
 - 23) o uchylenie ugody restrukturyzacyjnej dotyczącej publicznych zakładów opieki zdrowotnej (art. 15 ustawy z dnia 15 kwietnia 2005 r. o pomocy publicznej i restrukturyzacji publicznych zakładów opieki zdrowotnej, Dz. U. Nr 78, poz. 684 z późn. zm.);
 - 24) o orzeczenie eksmisji członka rodziny, który swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie (art. 11a ust. 2 u.p.p.r.). Należy dodać, że – ze względu na wagę sprawy i jej społeczną pilność – rozprawa powinna odbyć się w terminie miesiąca od dnia wpływu wniosku;
 - 25) wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 15 u.p.o.z.p.).
7. W wypadkach, w których rozprawa nie jest wymagana, sąd może stosownie do całokształtu materiału sprawy wyznaczyć posiedzenie w celu wysłuchania uczestników. Zazwyczaj będzie to posiedzenie jawne (por. art. 148 § 1 oraz uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 9 grudnia 1982 r., III PZP 5/82, OSNCP 1983, nr 5–6, poz. 62 z omówieniem E. Wiśniewskiej, *Przegląd orzecznictwa*, Probl. Praw. 1983, nr 10, s. 55, i W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1984, z. 10, s. 77).

Wysłuchanie na posiedzeniu sądu nie stanowi dowodu, tak jak przesłuchanie uczestników postępowania w rozumieniu art. 299 i n. w zw. z art. 13 § 2. W szczególności nie jest ono objęte sankcją odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania. Poza tym wysłuchanie różni się od wyjaśnień składanych na rozprawie tym, że brak tu elementu rozprawiania się (roztrząsania), tzn. ustosunkowania się bezpośrednio do twierdzeń przeciwnych (por. W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 69).

8. Wysłuchanie może mieć również formę pisemną. Jeśli sąd wybierze taką metodę in-dagacji, powinien w wezwaniu skierowanym do uczestników określić – najlepiej za pomocą odpowiednich pytań – czego pisemne oświadczenie ma dotyczyć i w jakim terminie należy je złożyć.

W sprawach o przyznanie kompensaty przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych, które są rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym (art. 8 ust. 1 u.p.k. oraz przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 wrześ-

nia 2005 r. w sprawie wniosku o przyznanie kompensaty, Dz. U. Nr 177, poz. 1476 z późn. zm.), dopuszczalne jest przesłuchanie zainteresowanych przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość (art. 19 pkt 3 u.p.k.), np. za pośrednictwem internetu lub łączności satelitarnej, a więc urządzeń umożliwiających dwukierunkową łączność w czasie rzeczywistym, pozwalających na przesył dźwięku lub obrazu i dźwięku pomiędzy uczestnikami czynności procesowej itp. W takiej sytuacji sąd orzekający przeprowadza dowód w obecności sądu wezwanego lub referendarza sądowego w tym sądzie (por. art. 235 § 2 k.p.c. oraz § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie urządzeń i środków technicznych umożliwiających przeprowadzenie dowodu na odległość w postępowaniu cywilnym, Dz. U. Nr 34, poz. 185, a także art. 2 pkt 27a ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne, tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 243 z późn. zm.).

9. W licznych wypadkach wysłuchanie uczestników jest obowiązkowe (art. 533, art. 547 § 1, art. 548 § 2, art. 554 § 2, art. 556 § 1 i 2, art. 561 § 3, art. 565 § 1, art. 576 § 1, art. 582, 583, art. 637 § 2, art. 648 § 1 i art. 691 § 1 k.p.c., a także art. 27 ust. 3 u.w.t.p.a.; art. 26 ust. 2 i art. 45 ust. 2 u.o.z.p. oraz art. 12 ust. 4 u.p.p.p. Należy też zwrócić uwagę na art. 12 ust. 2 KPD, zgodnie z którym dziecko powinno mieć zapewnioną możliwość wypowiadania się, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela ustawowego, w każdym postępowaniu sądowym jego dotyczącym.

Specyficzna jest sytuacja osoby z zaburzeniami psychicznymi stwarzającej zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Jej wysłuchanie nie jest w zasadzie obowiązkowe, choć powinna brać udział w rozprawie, a nawet może być na nią doprowadzona przez Policję (art. 15 ust. 2 u.p.o.z.p.).

10. Oddalenie wniosku *a limine* na posiedzeniu niejawnym – nawet mimo obowiązku przeprowadzenia rozprawy – jest dopuszczalne wtedy, gdy już z treści wniosku wynika oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy (por. orzeczenie SN z dnia 4 kwietnia 1957 r., 3 CR 588/56, OSN 1958, nr 4, poz. 100). Tym samym przepis umożliwia szybkie zakończenie postępowania, którego bezcelowość jest od początku niewątpliwa. Jeśli natomiast brak legitymacji wnioskodawcy nie jest pewny lub wywołuje jakiegokolwiek zastrzeżenia, to sąd powinien wyznaczyć rozprawę albo wysłuchać uczestników na posiedzeniu lub zażądać oświadczeń na piśmie.

Wychodząc z tych założeń, Sąd Najwyższy orzekł, że nie można oddalić na posiedzeniu niejawnym – przy zastosowaniu art. 514 § 2 – wniosku o zmianę stwierdzenia nabycia spadku złożonego, na podstawie art. 679 § 2, przez osobę należącą do kręgu spadkobierców lub mającą interes prawny w wykazaniu następstwa po spadkodawcy (postanowienie SN z dnia 30 stycznia 2015 r., III CSK 140/14, OSNC 2016, nr 2, poz. 21).

11. Oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy może wynikać z samej treści wniosku, a także ze stanowiących jego uzupełnienie załączników (dokumentów prywatnych i urzędowych). Elementem uzupełniającym ocenę mogą być fakty powszechnie znane lub wiadome sądowi urzędowo (np. z akt innych rozpoznanych spraw).
12. Wydając postanowienie o oddaleniu wniosku *a limine*, sąd nie wzywa osób zainteresowanych do udziału w sprawie (art. 510 § 2 nie ma więc w takiej sytuacji zastosowania). Odpis tego postanowienia doręcza się zainteresowanym tylko w razie złożenia przez wnioskodawcę apelacji, równocześnie z doręczeniem jej odpisu (por. uchwałę SN z dnia 7 czerwca 1967 r., III CZP 41/67, OSNCP 1967, nr 11, poz. 200 z notką J. Klimkowicza, OSPiKA 1968, z. 2, poz. 31 oraz omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 7, s. 137).
13. Wniosek o rejestrację związku zawodowego sąd rozpoznaje na posiedzeniu jawnym, chyba że wyznaczenie posiedzenia jawnego uzna za niecelowe (uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 9 grudnia 1982 r., III PZP 5/82, OSNCP 1983, nr 5–6, poz. 62 z omówieniem E. Wiśniewskiej, *Przegląd orzecznictwa*, Probl. Praw. 1983, nr 10, s. 55 i W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1984, z. 10, s. 77).
14. W sprawie o wpisanie do rejestru przedsiębiorstwa państwowego wzmianki o złożeniu statutu samorządu załogi przedsiębiorstwa przepisy nie przewidują obligatoryjnego wyznaczenia rozprawy. Ze względu jednak na różnice stanowisk dyrektora i rady pracowniczej co do zgodności z prawem niektórych postanowień statutu sąd powinien wyznaczyć rozprawę – art. 514 § 1 zdanie drugie (uchwała SN z dnia 30 czerwca 1988 r., III PZP 21/88, OSNCP 1989, nr 6, poz. 100).

Art. 515. [Postępowanie dowodowe]

Sąd może, stosownie do okoliczności, przesłuchać świadków i biegłych bez przyrzeczenia oraz w nieobecności uczestników, może również zażądać od osób, które nie są uczestnikami, złożenia wyjaśnień na piśmie.

1. Artykuł 515 ma charakter wyjątkowy, także w stosunku do art. 237, pozwala bowiem sądowi, stosownie do okoliczności, przesłuchać świadków i biegłych bez przyrzeczenia oraz pod nieobecność uczestników. Stworzenie sądowi tej możliwości uchyla obowiązek zawiadamiania wszystkich (niektórych) uczestników o czasie i miejscu przeprowadzania tych dowodów. W tej kwestii nie ma jednak zgody w piśmiennictwie oraz w judykaturze (por. W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 75; B. Dobrzański (w:) Z. Resich, W. Siedlecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1975, s. 803; J. Jodłowski (w:) J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, t. I, Warszawa 1989, s. 853; por. też orzeczenie SN z dnia 8 czerwca 1948 r., Kr.C. 124/48, PN 1949, nr 3–4, s. 311).

2. W pewnych wypadkach przesłuchanie świadków w nieobecności uczestników może być uzasadnione względami psychologicznymi i prowadzić do pożądaných wyników, zwłaszcza przy rozwiązywaniu trudnych konfliktów rodzinnych, a więc wtedy, gdy chodzi o zeznania osób bliskich, rodziców, dzieci itp. (por. J.J. Litauer, *Kodeks postępowania niespornego*, Łódź 1946, s. 45).
3. Uczestnicy niebiorący udziału w przesłuchaniu muszą mieć zagwarantowane prawo do zapoznania się z treścią złożonych zeznań. Ze względu na fakt, że sąd może przesłuchiwać świadków i biegłych pod nieobecność uczestników „stosownie do okoliczności”, uczestnicy mogą także skutecznie wykazać, że zachodzące okoliczności nie uzasadniały takiego właśnie przesłuchania. Dopuszczalny jest również zarzut nierzetelności przesłuchania bądź naruszenia innych reguł prowadzenia dowodów.

Zawsze, ilekroć zarzuty uczestników nieobecnych przy przesłuchaniu (i niezawiadomionych o jego terminie) są istotne i podważają wiarygodność uzyskanych zeznań, tylekroć sąd powinien ponowić przeprowadzone dowody już bez ograniczeń wynikających z art. 515.

4. Zgodnie z art. 515 sąd może również zażądać od osób, które nie są uczestnikami, złożenia wyjaśnień na piśmie. Jest jasne, że może tutaj chodzić tylko o takie osoby postronne, które dysponują wiadomościami o faktach mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie, a więc o świadków i biegłych. W konsekwencji należy uznać, że możliwość żądania wyjaśnień na piśmie to właściwe postępowaniu nieprocesowemu uprawnienie do przeprowadzenia dowodów z zeznań świadków i opinii biegłych w formie pisemnej (tak samo W. Siedlecki, *Postępowanie...*, s. 75).

Sąd, żądając złożenia zeznań (wyjaśnień) na piśmie, powinien pouczyć świadka o treści art. 233 k.k. oraz wyznaczyć termin, w którym zeznanie ma zostać złożone. Wydaje się jednak, że w braku wyraźnego przepisu sąd nie może zastosować wobec świadka uchylającego się od złożenia zeznań na piśmie środków przymusu; a zatem jeżeli świadek odmawia złożenia wyjaśnień albo przekracza wyznaczony termin, należy wezwać go do sądu w celu przesłuchania.

5. Przesłuchanie uczestników prowadzone na podstawie art. 299–304 w zw. z art. 13 § 2 odbywa się bezpośrednio przed sądem i nie może być dokonywane w formie pisemnej (na temat wysłuchania por. uwagi do art. 514). Trzeba zaznaczyć, że dowód z przesłuchania uczestników postępowania nieprocesowego może – gdy brak innych dowodów – stanowić jedyny dowód w sprawie. Nie jest przy tym konieczne przesłuchanie wszystkich uczestników postępowania; wystarczy przesłuchanie tych, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą na temat spornych faktów mieć jakieś, choćby pośrednie, wiadomości. Dowód z przesłuchania uczestników postępowania może się też sprowadzać do przesłuchania jedynie wnioskodawcy (por. orzeczenie SN z dnia 17 grudnia

1949 r., Wa.C. 186/49, OSN 1950, nr 2, poz. 35; orzeczenie SN z dnia 23 lutego 1950 r., C 282/49, PN 1950, nr 7–8, s. 125 oraz orzeczenie SN z dnia 3 października 1950 r., C 215/50, OSN 1951, nr 3, poz. 71; odmienny, ale nietrafny pogląd wyrażono w orzeczeniu SN z dnia 22 marca 1949 r., Kr.C. 64/49, PiP 1949, z. 8, s. 117 z krytyczną glosą B. Dobrzańskiego).

Art. 516. [Orzeczenia]

Orzeczenia sądu w postępowaniu nieprocesowym zapadają w formie postanowień, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Spis treści	
Orzeczenia wydawane w postępowaniu nieprocesowym	80
Postanowienia co do istoty sprawy	81
Postanowienia wstępne	82
Postanowienia częściowe	84
Postanowienia uzupełniające	85
Ugoda	86
Zagadnienia szczegółowe	88

Orzeczenia wydawane w postępowaniu nieprocesowym

1. Występujący w procesie podział orzeczeń na postanowienia, nakazy zapłaty i wyroki (art. 316 i n. oraz art. 354 i n.) nie ma zastosowania do postępowania nieprocesowego, w którym wszystkie orzeczenia sądu zapadają w formie postanowień. Oznacza to, że zarówno co do istoty przedmiotu sprawy, jak i co do kwestii procesowych sąd w postępowaniu nieprocesowym orzeka w formie postanowienia. W związku z tym uzasadniony jest w postępowaniu nieprocesowym podział na:
 - 1) postanowienia co do istoty sprawy (merytoryczne, rozstrzygające w sposób stanowczy kwestie materialnoprawne), odpowiadające wydawanym w procesie wyrokom, ale niemające jego solennej oprawy (art. 518) oraz
 - 2) postanowienia procesowe (wpadkowe, formalne, rozstrzygające zagadnienia procesowe).

Konsekwencją tego podziału jest uznanie, że do postanowień merytorycznych mają odpowiednie zastosowanie art. 316–332 oraz art. 350–353, natomiast do postanowień formalnych – art. 354–362¹. Należy też zaznaczyć, że postać postanowienia w postępowaniu nieprocesowym przybierają również te rozstrzygnięcia co do istoty sprawy, które zazwyczaj w formie wyroków zapadają w procesie, a tylko ze względów utylitarnych zostały przyłączone do postępowania nieprocesowego (art. 567 § 1, art. 618 § 1 oraz art. 685 i 686).

Podział ten ma również podstawowe znaczenie dla doboru właściwego środka odwoławczego – od postanowień sądu I instancji co do istoty sprawy przysługuje z zasady apelacja, od pozostałych zaś, w wypadkach wskazanych w ustawie, zażalenie (art. 518).

Szczególnym orzeczeniem co do istoty sprawy (co do stanu prawnego nieruchomości), wydawanym w postępowaniu nieprocesowym (wieczystoksięgowym), jest wpis (wykreślenie wpisu) do (z) księgi wieczystej (art. 626⁸).

To orzeczenie ma specyficzny charakter, nie funkcjonuje bowiem w obrocie samodzielnym jako odrębny akt prawnoprocesowy, jak też nie ma wszystkich formalnych cech orzeczenia – jest pozbawione *rubrum* (por. art. 325 w zw. z art. 361 i art. 13 § 2). Oznacza to, że wpis jako czynność techniczna (umieszczenie odpowiedniego zapisu we właściwym dziale księgi wieczystej) oraz akt jurysdykcyjny (rozstrzygnięcie o wpisie) stanowią jedność.

Rangi orzeczenia nie mają natomiast wpisy do rejestrów; są one dokonywane na podstawie podejmowanych wcześniej postanowień sądu rejestrowego (art. 694⁵ § 1).

Por. też K. Markiewicz, *Postanowienia formalne kończące postępowanie w trybie nieprocesowym*, PPC 2012, nr 1, s. 81; *idem*, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013, s. 125 i n.

Postanowienia co do istoty sprawy

2. Wydając postanowienie co do istoty sprawy, sąd bierze pod uwagę stan rzeczy istniejący w chwili rozstrzygnięcia, która jest identyczna z chwilą zamknięcia rozprawy, jeśli taka była przeprowadzona. Należy jednak pamiętać, że w postępowaniu nieprocesowym rozstrzygnięcie merytoryczne zapada wielokrotnie bez rozprawy i wtedy decydujący jest stan rzeczy w chwili wydawania postanowienia.

Przy rozpoznawaniu spraw należących do trybu nieprocesowego należy mieć na względzie, że w postępowaniu tym interes publiczny jest silniejszy niż w procesie, który ma zazwyczaj charakter prywatnoprawny. Także o wiele częściej niż w procesie zapadają w tym postępowaniu orzeczenia o charakterze konstytucyjnym. Z tego powodu w sprawach, w których wyraźnie zaznacza się pierwiastek publicznoprawny (np. z zakresu prawa osobowego, o odtworzenie dokumentów), sąd nie może ograniczać się tylko do badania i uwzględniania faktów wskazywanych przez wnioskodawcę i uczestników, lecz powinien dociekać z urzędu, czy nie zachodzą dalsze okoliczności mogące mieć wpływ na wynik sprawy. Podstawą działania sądu z urzędu jest – po uchyleniu § 2 w art. 3 – art. 232 zdanie drugie w zw. z art. 13 § 2 (por. postanowienie SN z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2013, nr 12, poz. 148).

3. Sąd jest związany wydanym postanowieniem co do istoty sprawy od chwili jego ogłoszenia, a jeśli nie zostało ono ogłoszone – od chwili podpisania sentencji. Jednakże w razie skutecznego cofnięcia wniosku (por. uwagi do art. 512) przed uprawomocnieniem się postanowienia i przed jego zaskarżeniem, sąd I instancji uchyli to postanowienie i postępowanie umorzy (art. 332 § 2 w zw. z art. 13 § 2).
4. Postanowienia co do istoty sprawy mogą mieć charakter deklaratoryjny, gdy stwierdzają tylko istniejący stan prawny, nie dokonując w nim żadnych zmian (np. orzeczenie stwierdzające zgon), oraz konstytutywny, tworząc nowy albo przekształcając istniejący stan prawny (np. orzeczenie znoszące współwłasność).

Postanowienia wstępne

5. Wśród postanowień co do istoty sprawy można wyróżnić postanowienia wstępne, które służą do rozstrzygania niektórych, ściśle określonych przez kodeks, sporów wynikłych w czasie trwania postępowania między jego uczestnikami; chodzi tu o spór co do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym małżonków (art. 567 § 2), o spór między współwłaścicielami co do prawa żądania zniesienia współwłasności lub co do prawa własności (art. 618 § 1 *in fine*) oraz o spór co do istnienia uprawnienia do żądania działu spadku i co do przynależności określonego przedmiotu do spadku (art. 685). Te postanowienia stanowią wyodrębnioną, zamkniętą kategorię postanowień wstępnych, właściwą postępowaniu nieprocesowemu i odpowiadającą jego specyfice.
6. Oprócz tego w postępowaniu nieprocesowym dopuszczalne jest wydawanie postanowień wstępnych w takim pojęciu, w jakim w procesie funkcjonują wyroki wstępne (art. 318 w zw. z art. 13 § 2). Możliwe jest zatem wydanie postanowienia wstępnego także wtedy, gdy przedmiotem postępowania jest ustalenie prawa lub zasądzenie świadczenia, przy czym dochodzone prawo lub świadczenie jest sporne co do zasady i co do wysokości (rozmiaru); tak m.in. W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 76 i T. Misiuk, *Problemy integracyjne postępowania działowego*, cz. 2, Pal. 1973, nr 9, s. 9; co do tego nie ma jednak zgody w judykaturze; por. mające różną wymowę orzeczenia: postanowienie SW dla województwa warszawskiego z dnia 24 września 1965 r., CR 1557/65, OSPiKA 1967, z. 3, poz. 69; uchwała SN z dnia 9 maja 1967 r., III CZP 37/67, OSNCP 1967, nr 11, poz. 198 z aprobowaną glosą B. Dobrzańskiego, OSPiKA 1968, z. 2, poz. 30 oraz omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1968, z. 7, s. 138; uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 26 lutego 1968 r., III CZP 101/67, OSNCP 1968, nr 12, poz. 203; uchwała SN z dnia 12 listopada 1974 r., III CZP 69/74, OSPiKA 1976, z. 6, poz. 114 z glosą B. Dobrzańskiego oraz z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*, PiP 1977, z. 4, s. 124; uchwała SN z dnia 22 września 1977 r., III CZP 72/77, OSNCP 1978, nr 4, poz. 65; postanowienie SN z dnia 8 września

1983 r., III CRN 185/83, OSPiKA 1985, z. 5, poz. 99 z glosą J. Winiarza oraz uchwała SN z dnia 16 marca 2007 r., III CZP 17/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 20 z glosą I. Kunickiego, OSP 2009, z. 9, poz. 93.

Współcześnie w piśmiennictwie przeważa pogląd, że wydanie postanowienia wstępnego jest uzasadnione wtedy, gdy niezbędne staje się rozstrzygnięcie jakiejś kwestii wstępnej. W niektórych sytuacjach sąd – jak w procesie – przesądza zasadność roszczenia (żądania) głównego lub ubocznego, nie wypowiadając się co do jego wysokości, w innych zaś rozstrzyga o kwestiach niepozostających w relacji zasada – wysokość, ale mających istotne znaczenie dla osądzenia sprawy. W każdym wypadku konieczne jest wydanie postanowienia końcowego, wypełniającego przesądzoną zasadę żądania (por. K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013, s. 176).

W postanowieniu z dnia 25 listopada 1999 r., II CKN 750/98 (OSNC 2000, nr 6, poz. 107 z glosą K. Knoppka i T. Grzybkowskiego, Pal. 2002, nr 1–2, s. 238), Sąd Najwyższy, nie negując możliwości wydawania w postępowaniu nieprocesowym postanowień wstępnych, stwierdził jednak trafnie, że w sprawie o zniesienie współwłasności nie jest dopuszczalne wydanie postanowienia wstępnego, określającego sposób zniesienia współwłasności.

Należy podkreślić, że postanowienie wstępne wydane w postępowaniu nieprocesowym, rozstrzygające o samej zasadzie żądania, wywołuje skutki orzeczenia formalnie prawomocnego (art. 365 § 1), wiąże zatem sąd orzekający w sprawie (postanowienie SN z dnia 21 października 1999 r., I CKN 169/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 86 z glosą I. Kunickiego, OSP 2001, z. 4, poz. 63).

7. Szczególny wypadek postanowienia wstępnego w postępowaniu o zniesienie współwłasności, dział spadku oraz podział majątku wspólnego po ustaniu ustawowej majątkowej wspólności małżeńskiej przewiduje art. 11 ust. 2 u.w.l. Przepis ten stwierdza, że jeżeli w wypadku podziału nieruchomości przez ustanowienie odrębnej własności lokali uczynienie zadość przesłance samodzielności lokalu wymaga wykonania robót adaptacyjnych, sąd może w postanowieniu wstępnym, uznającym żądanie ustanowienia odrębnej własności lokali w zasadzie za usprawiedliwione, upoważnić zainteresowanego uczestnika do ich wykonania tymczasowo na jego koszt. W razie przeszkód stawianych przez innych uczestników, sąd – w tymże postanowieniu wstępnym lub w postępowaniu oddzielnym – może wydać stosowne nakazy lub zakazy.

Postanowienie wstępne wydane na podstawie art. 11 ust. 2 u.w.l. nie może być ujęte ogólnie, lecz powinno uznawać za usprawiedliwione co do zasady żądanie ustanowienia odrębnej własności określonych lokali (postanowienie SN z dnia 30 września 2004 r., IV CK 455/04, Biul. SN 2005, nr 2, s. 15).